

ВЕЩТАЦИМАК

Литературен

ВЕЩТАЦИМАК

- Елизабет Страут
- Кейт Аткинсън
- Колъм Тойбин
- Елиф Шафак
- Аниа Десаи
- Ървин Уелш
- Ричард Дж. Еванс
- Катя Станева,
За употребите на разказите
- 110 години от рождението
на Павел Вежинов:
Разговор с Паулина Делчева-
Вежинова и Вида Делчева

Откритията на младите

- Цветомир Йончев
- Димитър Красимиров

Снимка unsplash.com

Броят се издава с подкрепата на НФК

Катерина Ангелаки-Рук

Раздяла

Разделям се след като съществуването на бъдещето
в живота ми е една лъжа.
Разделям се с бъдещето.
Знам, че ще изживея всичко под огромната му сянка,
с това ЩЕ, което постоянно премигва,
играейки си с надеждата.
Но вече се съсредоточавам върху СЕГАШНИЯ МОМЕНТ.
Миговете, часовете, дните,
се изтъркулват в настоящето.
И изведнъж нещо наподобяващо смях
завучава вътре в мен:
И дъх дори не си поемаш
– казва един глас –
без да се уповаваш на неопределеността на бъдещето.
Щом е така, казвам, раздялата се отлага. Завинаги.

Тасос Ливадитис

Разсъмване

Бащата на ревера си обикновено носеше невен, а майката
роба с прекрасни дребни идилични рисунки
и когато играехме на двора стъпвахме единствено
по белите плочки:
и така никога не се отдалечихме от съня
Малката мечка се ухажваше септември
о детство: неизказана вечност
а Господ от съзливите молитви на децата, които
се страхуват от нощта
рисува първите светлосини драски на деня,
които изпращат
надежда на моряците.

Превод от гръцки: ЕЛЕНИ МАНОВА

ISSN 1310-9561

9 771310 956011

Християнство и култура, бр. 196

В центъра на новия брой 196 на сп. „Християнство и култура“ е разговорът с полския режисьор Кшищоф Зануси, озаглавен *Самото ни битие е израз на Божията благодат!* Втори тематичен център в броя е рубриката „Съвременно богословие“, където е включен текстът на богослова от доминиканския орден о. Томас Джоузеф Уайт, озаглавен *Съвременната актуалност на толизма*, както и есето на Майкъл Едуардс *Псалмите, поезия на вярата*, а по повод предстоящото Рождество е представена и проповедта на румънския свещеник и богослов Константин Галеру. Рубриката „Християнство и история“ включва статията на Стефан Илчевски *Спомен за един новомъченик и изповедник на Христовата вяра: В памет на свещеник Стефан Тафров от село Зелениково, Пловдивско*. Темата „Нови книги“ представя предстоящото издание на Фондация „Комунитас“ *Литургията на смъртта* на протопр. Александър Шмеман с беседата от нея, озаглавена *Разгръщане на християнските погребални обреди*, а същата рубрика включва и рецензията на о. Сава Кокудев за книгата на Калин Янакиев *Личност и същност*, характеризирана като „догматически „роман“. В темата „Дебати“ присъства статията на Радостин Марчев *Значението на апокрифните мариологични текстове в диалога между православни и протестанти*. Рубриката „Хоризонти“ включва разговорът със свещеник Ярослав Бабик, посветен на *Карло Акутис: първият католически светец от поколението на милениалите*, както и текста на руския йеромонах Афанасий (Букин), озаглавен *Покаянието трябва да започне от самите нас*. Броят завършва с рубриката „Забравени размисли“, където е представен споменът на Борис Зайцев за *Архимандрит Киприян*, както и есето на самия архим. Киприан (Керн) *Взрете се в полските кринове*. *Новият брой на списанието е илюстриран с фотографии на Леда Паташева.*

Стените на Европа е темата на новия брой 09 на сп. „Култура“. За границите и ретроутопиите на Стария континент става дума в разговора между проф. Ал. Кьосев, проф. Вл. Градев, Т. Николов, проведен в рамките на Фестивала на европейската солидарност, организиран от Културния център на СУ „Св. Климент Охридски“. И още по темата: Йожен Йонеско – „Европеизъм и антиевропеизъм“; Роберт Менасе – „Светът от утре“; Ален – „Европа е бременна“. В рубриката „Идеи“ можете да прочетете разговор с проф. Евелина Келбечева за „трудните разкази на жертвите на комунизма“, както и размислите на Тимъти Снайڈър за „свободата и непредвидимостта“ и на Жан-Люк Маршон за „Любовта като Песен на песните“. И още в броя: за изложбата на Румен Жеков и за роклегендата Кирил Маричков; разговори със световноизвестния диригент Даниел Орен и с цигуларя Евгений Шевкенов, както и с Бубакар Траоре за страстта в блуса; фотографии на Хелга Парис преди падането на Берлинската стена и на Евгени Димитров за „усещането от 90-те“. Разказът в броя „Тореадори“ е на Чавдар Ценов.

Нова книга на Пламен Дойнов излезе в Унгария

В началото на ноември на унгарски език излезе „Mások hangjai. Költészet, dráma, kritika“ („Гласовете на другите. Поезия, драма, критика“) от Пламен Дойнов. Изданието съдържа подбрани стихотворения от П. Дойнов в превод на Ленке Чикхеи и Дьорд Сонди, отличената с награда „Аскеер“ пиеса „Гласовете на другите“ (гала заглавието на книгата) и отделни литературноисторически студии и критически статии, посветени на българо-унгарски теми и сюжети, които авторът е изследвал през последните двайсет години. Рисунокът върху корицата на тома е дело на Борис Сергинов.

Премиера на книгата се състоя в салона на Българския културен институт в Будапеща на 12 ноември 2024 г. По време на събитието, водено от издателя и преводач Дьорд Сонди, с автора разговаря унгарският поет Ищван Вьорьош, а актьорът Петер Барбинек чете текстове от книгата, издание на будапещенската фондация „Цедруш“. Това е третата книга на Пламен Дойнов, публикувана на унгарски. Предишните две са стихосбирката „Кафеноеми“ („Kávéköltésnyek“, 2007) и монографията „1956 – Унгарското въстание и българската литература“ („1956 – A magyar felkelés és a bolgár irodalom“, 2017).

Програма на 12. софийски международен литературен фестивал

	10 декември вторник	11 декември сряда	12 декември четвъртък	13 декември петък	14 декември събота	15 декември неделя
14:00 ч.	Разговор с Лана Басташич Модератор: Георги Бърдаров	Стефан Артамонцев и Марина Деливляева за новото издание на „Бележник“ от Стефан Гечев	Разговор за творчеството на Павел Хюле Участници: Силвия Чолева, Силвия Борисова, Кристиан Янев	Разговор с Паулина Георгиева Модератор: Георги Лозанов	Разговор с Владимир Зарев Модератор: Даниел Вълчев	Разговор с Кармен Посадас Модератор: Даниел Димитров
15:30 ч.	Разговор с Еми Абрахамсон Модератор: Александра Гюзелева	Разговор с Мартина Видаич Модератор: Поли Муканова	Разговор с Карл-Маркус Гаус Модератор: Мирела Иванова	Разговор с Натали Сковронек Модератор: Мария Касимова	Разговор с Жоао Луиш Барето Гимарайш Модератор: Светлана Дичева	Разговор с Матиас Наврат Модератор: Ани Бурова
17 ч.	Разговор с Мигел Бонфоа Модератор: Георги Тошев	Разговор с Балсам Карам Модератор: Надежда Михайлова	Разговор с Луцие Фаулерова Модератор: Добромир Григоров	Разговор с Анне Вебер Модератор: Жанина Драгостинова	Разговор с Ане Ейкхаут Модератор: Георги Ангелов	Разговор с Аниес Дезарт Модератор: Тони Николов
18:30 ч.	Разговор с Мирча Картареску Модератор: Бойко Василев	Разговор с Георги Господинов: От <i>Естествен роман до Градинарят и смъртта</i> . – 25 години по-късно Модератор: Амелия Личева Филм за Петер Нагаш	Разговор с Йенте Постюма Модератор: Николай Терзийски	Разговор с Иля Леонард Пфайфер Модератор: Георги Милков	Разговор с Тим Парк Модератор: Дария Каранеткова	

Въпроси откъм сянката

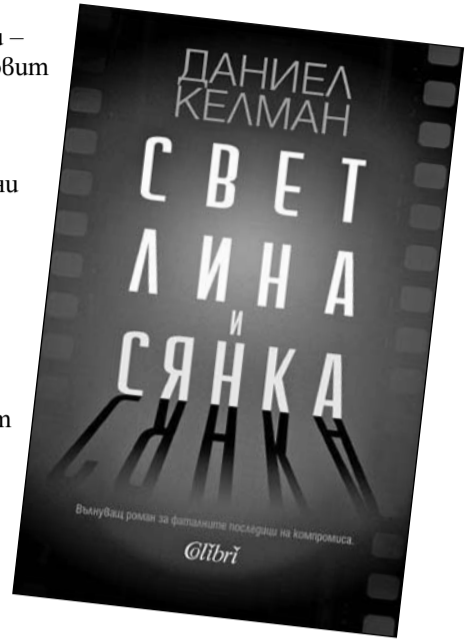
Даниел Келман се наложи като един от писателите, по подобие на Бенхамин Лабаут, Колям Тойбин, Кони Палмен, които вкарват в романите си реални персонажи и започват да експериментират с „измерването“ на степените на фикционалност, която историята на съответния реален персонаж поема. Този път историческата личност, около която се структурира новата книга на немския писател „Светлина и сянка“, е Г. В. Пабст – един от най-белките режисьори от ерата на нямното кино, който опитал да пробие в Холивуд, но без особен успех, и по тази причина се завърнал в Австрия по време на Втората световна война. Именно тогава Пабст, който на практика не симпатизира и не е увлечен от нацистката идеология, приема да режисира филми във фашистка Германия. Така че романът представлява не толкова фикционалната биография на Пабст, колкото разказ за епохата по време и непосредствено след войната, както и за компромиса на интелектуалеца, за назаждането пред властта, за оцеляването, но и за убедеността, че има начини да се прави голямо изкуство въпреки идеологията; за наивността, че можеш да се опазиш невинен във време на страховити ужаси. Това е и роман за рухването на психиката, както и въпрос към съвременето ни какво правим с големите личности, които имат петна в биографията си. Казваме, че личността е без значение и трябва да гледаме само творчеството? Обясняваме контекста и оправдаваме компромиса? Или отричаме изкуството, защото съзателят му не е достатъчно морален? Нормално е романът на Келман да имплицира такива въпроси, защото в държава като Германия травмата от миналото все още провокира подобни дебати. С това той е особено близък и на българската публика, защото и тук ние не сме си отговорили на тези въпроси и травмите от миналото тежат твърде много на оценките и прочитите, които правим. Но ние най-много обичаме да премълчаваме, докато германските писатели се стараят

да показват истината, защото само когато се мине през нея, има шанс за катарзис. В интервюта, които дава по повод книгата си, Келман разказва, че се наблюдава тенденция името на Пабст да се премълчава, когато се пишат истории на киното. И припомня, да кажем, ситуацията около работата на най-влиятелната кинокритичка на епохата, Лоте Айзнер, основателка на *Cinematheque française*, която е познавала режисьора преди войната и е била толкова злевно заради компромисите, които е направил, че казва – в *Cinematheque française* никога няма да има филм за Пабст. В автобиографията си Айзнер описва, че Пабст е опитал да се оправдае пред нея, но тя му казала: „Не искам да чуя обяснението ти, гледала съм достатъчно криминални филми и човекът с най-доброто алиби винаги е убиецът“. Затова и може би едно подобно фикционализиране на съдба като тази на Пабст помага за излизането от омагьосания кръг и за даването на някакви отговори. Един роман, разбира се, събужда симпатия към подобен непохватен, отнесен интелектуалец. Но той го поставя и в контекста на разкъсаната му от вина съпруга, на хора, с които работи и които си дават сметка за собственения си доста безнравствен колаборационизъм. И проявената от режисьора наивност придобива измерения не просто на глупост, но и на отрицание и демонстрация как затварянето на очите и живеенето в собствен свят не може да е оправдание. Небезжеството също. Вярно – романът показва, че нацистката идеология е предполагала да се създава и аполитично изкуство, такова, което ще забавлява и отвлича съзнанието. И Пабст е търсил оправдание в това, убеден, че работи в тази посока и едва ли не настоявайки, че има повече свобода, отколкото е имал в Холивуд, където са му казвали какво може да снима. Но – и тук Келман е безпоощаден – във филмите си режисьорът, макар че уж не си дава сметка, снима като статистки

военнопленници, а и – добавя един страховит епизод писателят – концлагеристи. Така че паралелът между Пабст и Лени Рифенщал, от една страна, е в полза на Пабст, защото режисьорката е представена като обсебена, като войник, без човешко лице, но от друга – и двамата стигат до едно и също – снимат концлагеристи. Така от сложните паралели, напластявания и противопоставяния се раждат онези уроци от миналото, за които историята толкова обича да говори. Всеки компромис със съвестта и морала се заплаща – това е внушението на „Светлина и сянка“. И може би затова за Келман е толкова важна линията с шефът на режисьора, който се оказва винаги загубен. Така Пабст е наказан да не заеме и мястото, което му се полага в традицията на киното, защото – внушава Келман – той остава в историята по-скоро като откривател на Грета Гарбо, но не и редом до големите режисьори Фриц Ланг и Мурнау.

АМЕЛИЯ ЛИЧЕВА

Даниел Келман, „Светлина и сянка“, прев. от немски Жанина Драгостинова, изд. „Колибри“, С., 2024

Ървин Уели: Ако четенето ти действа успокоително, не го правиш както трябва

Шотландският автор споделя, че Оруел е променил мисленето му, че „Трейспотинг“ е повлиян от „Одисей“ и е скептичен към романи, създадени от изкуствен интелект

Най-ранният ми читателски спомен

Майка и татко ми четяха преди да заспя. Не си спомням да съм чел нещо друго по собствено желание като малко момче освен резултатите от футболни мачове. Мразех да бъда принуждаван да чета на глас в училище, но обичах да слушам другите. Вероятно защото бях твърде мързелив и ми харесваше някой друг да свърши работата вместо мен.

Книгата, която ме промени като тийнейджър

„Филантропи със скъсани панталони“ на Робърт Тресел и „Животинска ферма“ на Джордж Оруел. До този момент бях чел романи, които разчитаха на сюжета и персонажите. Не знаех, че една книга може да носи толкова силен политически заряд, да се издигне над тематиката си, да използва персонажите като символи и архетипи.

Писателят, който промени мисленето ми

Оруел. Ако четеш романите му днес, добиваш представа за голямата каша, в която сме затънали в момента. Неговите книги разглеждат въпроса как финансовите, социалните и политическите системи, основани на йерархия – без значение дали чрез скрит или експлицитно заявен план – целят да смажат нашата човечност.

Книгата, която ме накара да стана писател

„Във всеоръжие“ на Ивлин Уо или всички негови книги, които са известни под името „Меч за войнската доблест“. Уо пише красиво за съперничеството и лоялността в отношенията между мъжете. Спомням си как веднъж, по време на дълъг полет до Австралия, говорих с неговия син Оберън Уо за голямото влияние, което е оказал баща му върху моето творчество. Вероятно не е искал да чуе точно това в този момент – баща му беше починал наскоро.

Книга или автор, към който се връщам

„Одисей“ на Джеймс Джойс. Прочетох я, когато бях твърде млад. Не можеш да я четеш като линеен наратив. Ти пътешестваш из езика...

Книгата, която препрочитам

... следователно се връщам към нея и взимам всеки път повече от нея, когато я чета. Всъщност тя се

Ървин Уели. Снимка Katherine Anne Rose

представя като различна книга на всеки етап от живота. Мисля, че е оказала огромно влияние върху писането на „Трейспотинг“ – също както Дъблин в „Одисей“, Единбург се превръща в главен персонаж в романа.

Книгата, която никога няма да прочета отново

Никога не казвай никога. Някои от книгите, които се ми повлияли най-силно като писател, бяха текстове, които съм намразил. Романи, които ненавиждах или от които не вземах нищо, са много по-полезни за теб като автор, отколкото онези, пред които изпитваш благоговение заради виртуозния им стил. Освен това долавям ръката на изкуствения интелект в много съвременни романи, които чета; предпочитам един по-неравен стил, отколкото безупречната гладкост, създадена от робот.

Книгата, която открих късно в живота си

Предстои да бъде открита. Твърде млад съм за тази игра.

Книгата, която чета в момента

„Пиеро дела Франческа“ от Алесандро Анджелини. Обичам да чета книги за живота на художници и за начина, по който си влияят един на друг. Този процес е много по-интересен при тях, отколкото при писателите и музикантите.

Книгите, които ме успокояват

Ако четенето ти действа успокоително, не го правиш както трябва.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 21 юни 2024 г.

Лорънс Дърел, „Авиньонски квинтет: Констанс, Себастиан, Квинкс“, прев. Паулина Мичева, изд. „Колибри“, С., 2024, 798 с. 48 лв.

Лорънс Дърел е познат на българската публика с прочутата си тетралогия „Александрийски квартет“, с „Пещерата на Просперо“, „Горчивите лимони на Кипър“ и първите две части, „Моско“ и „Ливия“, на „Авиньонски квинтет“. Сега излизат и последните три части, завършващи Квинтета, които самият писател определя като своя литературна автобиография. Действието в тях е съсредоточено във времето на и след Втората световна война и поставя книгата в традицията на най-силните разкази за това как войната променя човешкото. Като разбира се – сюжетът се допълва и от темата за игрите на любовта, ключови за творчеството на Дърел.

Стивън Фрай, „Одисея“, прев. от английски Боряна Джанабетска, изд. „Егнороз“, С., 2024, 416 с., 29 лв.

Стивън Фрай добавя своята интерпретация към историята на Одисей, както и на много други герои от Троянската война, като прави това с много хумор. И с този бестселър Фрай предлага свежо и интригуващо повествование, в което интертекстуалните препратки към историята на Елада и към старогръцката култура го правят и познавателно, не само развлекателно четиво.

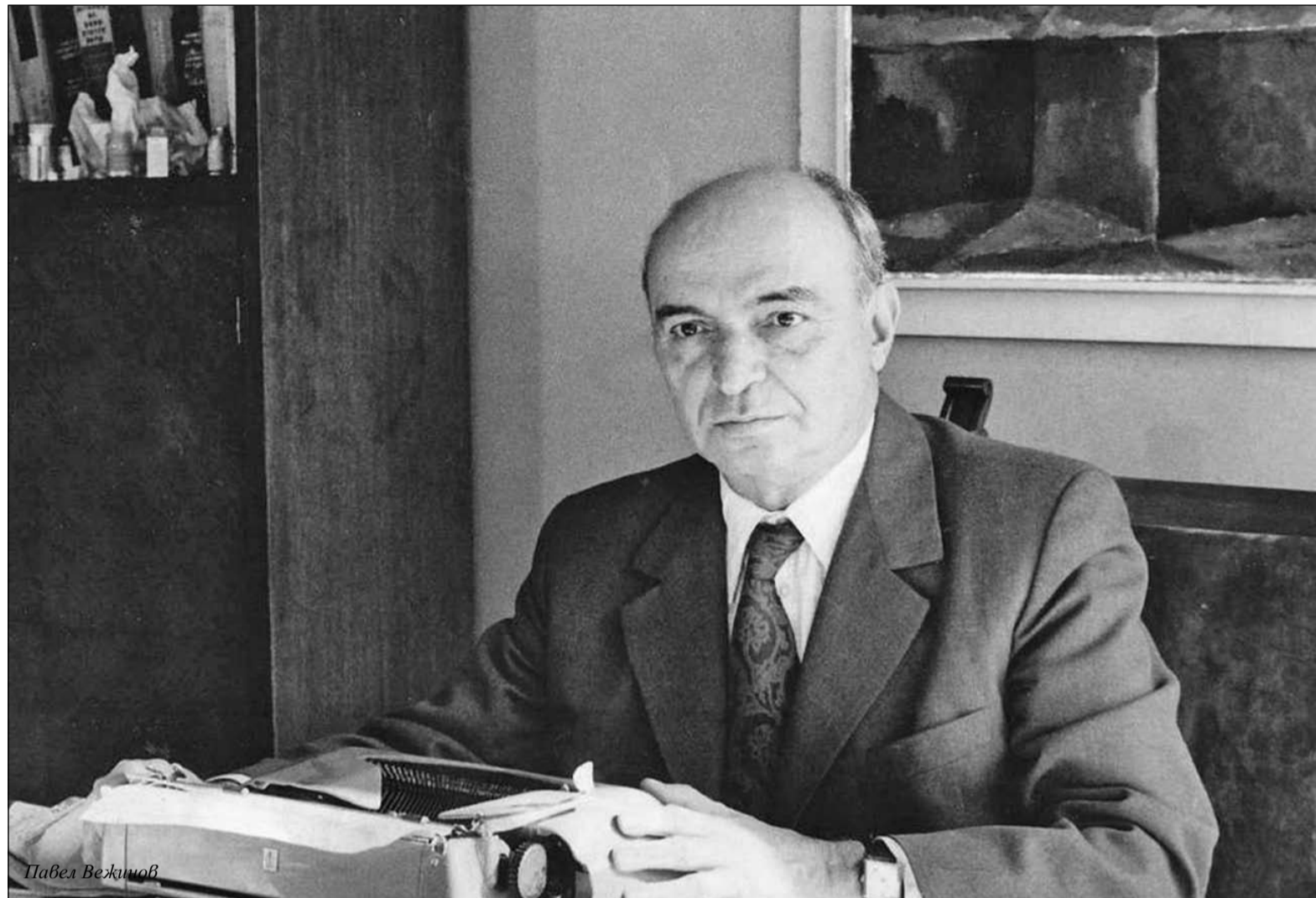

Мигел Бонфоа, „Черна захар“, прев. от френски Петър Герджиков, изд. „Лега Армас“, Плевен, 2024, 204 с., 16 лв.

Мигел Бонфоа е вече познато име на българската публика. Неговият роман „Наследство“, преведен и на български, е носител на *Booksellers' Prize* за 2021. Изобщо писателят е много награждаван и прежеждан на много езици. В „Черна захар“, който критиците оприличават на философска притча и търсят в него влиянието на магическия реализъм, писателят отново се връща към някои от любимите си теми – пътуванията, които често са вътре в човека, срещите на култури, капризите на съдбата, любовта. Мигел Бонфоа ще бъде гост на СМАФ тази година.

За писателя и човека Павел Вежинов

Разговор с Паулина Делчева-Вежинова и Вида Делчева

Павел Вежинов

Разкажете малко повече за Павел Вежинов. Какъв човек беше? Има ли все още нещо, което не знаем за него?

Паулина Делчева: Питате ме какъв човек беше. Трудно се отговаря с една дума, но ако трябва да я намеря, то тя може би била – многопластов. Не беше лесен характер. Беше пряк, понякога даже рязък в съжденията и думите си и едновременно с това вслушващ се в хората, опитващ се да разбере там, където те се разминаваха с него. Мразеше карьеризма, бездарията, войнстващата посредственост, консултативната стихия. Но най-много мразеше посегателството към природата, безжалостния начин, по който тя бива експлоатирана, равнодушието към утрешния ден. Вбесяваше се от фрази от рода на „човекът – венец на природата“ и смяташе, че ние сме само част от една безкрайна верига, и то май не най-добрата ѝ част. И едновременно с това баща ми обичаше живота и го живееше пълноценно. Умееше да работи и да се отдалечава от работата. Имаше чувство за отговорност. Колкото повече с годините го доближавах, толкова повече неща откривах в него. Така както и всеки, успял да се докосне до доста сложната му личност. Но най-вече беше талантлив.

Вида Делчева: Трудно е да опознаваш някого, без да си го срещал наистина – дядо ми е починал три години преди да се родя. Освен чрез спомените в семейството ми аз имам още един начин да го опознавам – през интервютата му и произведенията му. Това, разбира се, е доста далеч от истинско познание, но е интересен начин да надникнеш назад във времето към някого, с когото не си имал възможността да се срещнеш.

Кое от неговите произведения Ви е най-скъпо и защо?

П. Д. Много трудно бих могла да отделя едно или две като най-скъпи. С годините те се променят,

но ако трябва да обобщавам – винаги съм предпочитала „Белият гуцер“ пред „Барьерата“, „Нощем с белите коне“ пред „Малки семейни хроники“, „Сините переруди“ пред „Гибелта на Аякс“. Питате ме защо. За мен „Нощем с белите коне“ е невероятно многопластов, силен във внушенията си и чувството за достойнство, което вдъхва – това достойнство, което все повече липсва в съвременето ни. „Белият гуцер“ е повест-предупреждение докде може да ни доведат хладният разум и безчувствеността. „Сините переруди“ е вечният въпрос за баланса между разум и чувства, като безусловно условие за хармоничната, за цялостната личност. В тази новела земляните попадат на цивилизация с два стадия на развитие – какавиди (разумът) и переруди (чувствата) и от това произлизат реди проблеми, един от които е до каква степен е пълноценно това разграничаване. Подобно разделение съществува и в

„Самите богове“ на Айзък Азимов, само че там в първия стадий емоционалната, рационалната и репродуктивната същност са разделени в три отделни индивида, които във втория стадий се обединяват в една цялостна личност. Близки идеи и близки похвати. Разликата е, че „Сините переруди“ е писана на български през 1965 г., а „Самите богове“ на английски през 1972 г.

В. Д. Отначало най-скъпи ми бяха фантастичните произведения – първите, които прочетох още като ученичка. Бях запленена от различните варианти за среща между човешкия ум и извънземния ум – как в някои от творбите човекът е по-низшият вид, оставен да се развие сам до определено ниво, преди да получи право на контакт с извънземните; в други човекът е по-висшият изследовател, пристъпващ на чуждата планета и откриващ местната цивилизация. Не липсва и сюжетът, в който двете цивилизации се срещат като различни, но равностойни. С годините започнах да откривам още и още негови произведения и да виждам дълбочината, с която изследва човешката душа тук и сега; да попадам на персонажи, които разпознавам като тип хора и тип начин на мислене от живота извън книгите. И да се замислям по нов начин, на базата на прочетеното, защо в определени ситуации хората постъпват така или иначе.

Защо София е постоянен литературен герой в текстовете му?

П. Д. Баща ми е роден в София и е съвсем логично градът да е не само фон, а и герой в книгите му, както вие отбелязахте. В дебютната си книга „Улица без пабаж“ той описва не толкова индивидуални съдби и отделни случаи, колкото колективни явления и събития. Даже заглавията на отделните разкази подсказват това – „Улицата“, „Каналът“, „Електричество“. В следващата си книга „Дни и вечери“ излиза от крайния квартал и тръгва по улиците на големия град – няма го вече черно-бялото възприятие, появяват се нюанси и нов тип герои. Това продължава и в „Момчето с цигулката“, „Дъх на бадеми“ и се пренася и в по-късните години. И именно градските разкази бяха тези, които привлякоха вниманието

на широкия читателски кръг към името Павел Вежинов и направиха възможна появата на „Нощем с белите коне“. Баща ми обичаше природата, възхищаваше се от нейната неизмерима сила и красота, даже в едно интервю бе казал, че природата е единственото осезаемо нещо, към което се отнася с преклонение. Но градът беше негово поле на действие, неговата стихия.

Говорим ли днес достатъчно за Павел Вежинов и как оценявате мястото му в българската литература?

П. Д. Аз съм субективна. От дете на писател обективност не търсете. А и не само на писател – всеки един от нас винаги вярва, че неговите родители са НАИ-най-добрите, най-талантливите, най-достойните. И често пъти, уви, бърка, но се надявам именно моят баща да е изключението. Това, разбира се, беше опит за чувство за хумор. Избягвам да давам оценки, но този път ще се опитам. Ако поставим Павел Вежинов в контекста на неговото време – от края на 30-те години до първата половина на 80-те на вече отминалия век, то мястото му е много напред и нагоре. Само фактът, че никога не се е страхувал да оре тази пуста литературна нива; че никога не се е боял да прокара нови пътища, е достатъчен. В творчеството му никога не е имало закостенялост още от първите му разкази, та до последните му произведения. Беше обичан и мразен, възхваляван и руган, търсен от читателите и отхвърлян от госта от колежите си. И ако смятате, че днешните кавги и очерняния между писатели са нещо странно, грозно и нетипично, значи не знаете какво е било – тогавашните подмолни зависти, интриги и подлагане на крак си бяха всекидневие, само че подплатено и „идеологически“. По-лошото е, че все още има хора, които смятат, че ако окаляш някого и стъпиш върху него, ще се издигнеш. Така не става, времето го показва най-добре.

Да, за Павел Вежинов се говори и днес. И по-важното – четете се. Чете се като съвременен писател, като човек, който умее да хваща душата и да описва нейните мъки и радости. Читателят може да се разпознае в героите и да иска (или да не иска) да бъде като някой от тях.

В. Д. Въпреки че е починал преди вече 41 години, Павел Вежинов продължава да бъде преиздаван четен, включително от новите поколения читатели. Продължава да намира мястото си в една среда, претоварена от информация и изпъанена с всякакви видове нова литература, бореща се за ограниченото време и внимание на читателите – и само този факт е достатъчно показателен за мястото му в българската литература. Повечето читатели започват с фантастичните разкази и новели, като се вълнуват колко отдавна български автор е писал за космически пътешествия, а после преминават към по-сериозните и по-философски произведения като „Барьерата“, „Белият гушер“, „Нощем с белите коне“. И откриват там съвсем съвременни проблеми и дилеми.

Смятате ли, че прочитът на творчеството му е бил подложен на идеологизация? И ако да, с какво го е оцетило това?

П. Д. Труден въпрос. Много е важно кой чете, как чете и кога чете. Ето например „Синият залез“. Романът е писан 1943 г., даден за печат 1944-45 и излязъл през 1947, когато е съспен от комунистическата критика и обвинен в буржоазно-декадентско влияние, естетизация на порока и вкус към болезненото: „Вежинов е изместил центъра на романа от общественно-политическата проблематика към личната, по-специално любовно-еротичната и биологично-половата...“. Второто

издание на „Синият залез“ през 1995 г. бе прието с голям интерес – не прекалено шумен, тъй като, нека не се лъжем, това не е най-доброто произведение на баща ми, но никога не обръщаше никакво внимание на „обществено-политическата проблематика“. Даже романът „Нощем с белите коне“ е бил критикуван, че главният герой проф. Урумов е безпартиен. Идеологически критици са се сипели и върху филми по сценарий на баща ми, върху някои от повестите и разказите. Имаше си дежурни литературни критици, които „стреляха“ към него. Има ги и днес. Те не обсъждат качествата на дадено произведение, а говорят за „така наречените писатели на така наречената социалистическа литература“. Какво да се прави, баща ми е роден и живял в онези години. И той като всички, независимо в какъв обществен строй е преминал животът им, е имал своите идеи, заблуди, залитания, грешки. Но е писател. И то добър.

Дали идеологизацията го е оцетила? Не зная. Сигурно. Понякога си мисля какво ли би се случило, ако... Но няма „ако“. Животът вече се е „случил“, книгите са написани, филмите заснети. Затова за мен е важно да съдим по творбите, а не по кляоки или идеологии.

В. Д. Не съм свидетел на идеологизацията преди 1989 г., но в днешно време съм чувала коментари от типа: „Павел Вежинов е комунистически писател“ – обикновено от хора, които не са го чели. Четейки произведенията му, ми е трудно да се съглася с това плоско определение. Дори в роман като „Звездите над нас“, където персонажите са политически затворници, а впоследствие партизани,

Има ли той своите литературни наследници?

П. Д. Не бих се ангажирала с толкова сложен въпрос, рано е още да се каже. За да говорим за наследство, трябва отдалеченост. Но ми се струва, че съвременните млади писатели ходят по същите улици с паваж, описват душите, мъките и радостите на същите тези хора и най-важното – стремят се да прескочат барьерата на посредственото мислене.

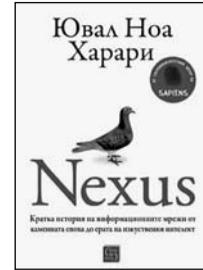
С какво според вас той би бил интересен на днешните млади?

П. Д. Не обичам да деая читателите на „млади“ и „стари“. Има нечетящи, четящи и много четящи хора. С отдалечаване във времето всеки един творец е подложен на „отдалечаване“ от активните читатели, но това не значи, че той не би могъл да бъде интересен за тях. Няма рецепта как да се провокира този интерес, особено сред хора, които са родени в друго време, с други интереси и стремления. Всъщност хората не са се променили толкова, колкото ни се струва понякога – душата е същата. Талантът на баща ми бе не просто да изобразява, а да преживява. И това ще го прави винаги интересен за читателите.

В. Д. С полета на човешката душа отвъд барьерите и ограниченията на общоприетото и лесно достъпното и с осъзнаването колко труден и често невъзможен е този полет. С въпросите, които фантастичните му творби подбуждат... Дали човечеството не се е появило именно както в „Когато си в лодката“? Дали всъщност извънземните не са наистина около нас, но ни изчакват да дораснем като във „В един есенен ден по шосето“? Дали дългите космически

полети не биха довели хората точно до типове меланхолия, описани в „Гибелта на Аякс“? Въпроси, на които още няма отговор, а може и да не се появи още госта години. Но колкото и време да отнеме, те няма да спрат да вълнуват нетърпеливите да опознаят целия свят отвъд границите на сега известното ни. Но също така произведенията му биха били интересни и с очертаването на по-близките до съвремието ни проблеми като дисбаланса между разум и чувства в един свят на все по-бързо развиващи се технологии и все по-малко човещина.

Въпросите зададе АМЕЛИЯ ЛИЧЕВА

Ювал Ноа Харари, „Nexus“, прев. от английски Росен Аюцканов, изд. „Изток-Запад“, С., 2024, 400 с., 39,90 лв.

Много съвременен, месеци след световната ѝ премиера, новата книга на Ювал Ноа Харари се появява и на български. Излишно е да казваме, че авторът е един от най-важните гласове на съвремието ни, който отправя своите въпроси към бъдещето и предлага прогнози за света ни утре. В „Nexus“ голямата тема е ще се превърне ли изкуственият интелект в поредната проява на човешки хобрис, за която човечеството ще бъде наказано...

Жан-Пол Сартр, „Екзистенциализмът е хуманизъм“, прев. от френски Мария Коева, изд. „Фама“, С., 2024, 80 с., 14 лв.

„Екзистенциализмът е хуманизъм“ е стенографиранят текст, почти нередактиран от Сартр, на лекцията, изнесена от него в парижката зала „Сантро“ на 29 октомври 1945 г. и публикуван година по-късно. В състен вариант той представя някои от фундаменталните идеи на Сартр, белязали десетилетия от интелектуалната история на ХХ в. Сега излиза в нов превод.

Людмила Стефанова, „Към историята на западноевропейската литература“, изд. „ВС Пблшинг“, С., 2024, 608 с., 35 лв.

Людмила Стефанова (1924-1989) е преподавателка по антична и западноевропейска литература в Софийския университет, за която се носят легенди и за която всички нейни студенти имат своите разкази. В този том са включени нейни непубликувани приживе ръкописи, което ще я представи като учен и на новите поколения изкушени читатели.

комунистите не са идеализираните герои от тогавашния литературен канон. Главният герой дори не е комунист – попаднал е в затвора, не защото цитира убедено Маркс и Енгелс, а защото е лекар и не е връщал своите пациенти според политическите им възгледи. С напредване на романа колкото повече виждаме от партийния ръководител на партизанския отряд, толкова повече осъзнаваме, че е доста далеч от положителен персонаж – не само в очите на съвременния читател, но и в очите на самия главен герой. Мисля, че в книгите на Павел Вежинов идеологията отстъпва пред истинското познаване на човешката душа, включително с лошите ѝ черти.

Градинарят и смъртта – опит да се улови тонът на повествованието

След като прочетох „Градинарят и смъртта“, се опитах да си отговоря на въпроса какъв е тонът на повествованието, с какъв тон се говори за смъртта на най-близките хора, за преживяването на немислимото. Ако си представим един тонален диапазон на опечаления, в най-далечния му край

бихме могли да сложим клетия Йов, който в един миг губи цялата си челяд, имуществото си, а за капак бива поразен с проказа, което ражда паметна поредица от стенания като например: „Да се провали денят, в който се родих, и нощта, в която рекоха: зачена се човек!“¹. Разбира се, тонът в романа на Господинов няма нищо общо с този истерико-библейски регистър, но и мащабите на трагедията при Йов са други.

В противоположния край на диапазона може да си представим хладния документален тон на епикриза, с който обстоятелствено и безстрастно се говори за най-страшното. Епикризи и резултати от изследвания в романа има не на едно място, но те не задават общия тон, напротив, те са в пълен разрез с него.

Какъв тогава е този общ тон на романа, ако той не спада към крайностите в нашия диапазон?

Спокойно, почти меко Господинов ни описва поетапно крушение, което предшества същинския край. Но не се ли долавя още нещо под тази мекост, това самообладание в говоренето за смъртта?

Сетих за няколко реда от стихотворението „Нощем“ на Димитър Бояджиев:

*О, знам — ще мине мрачна нощ! Студени,
недраги дни, в просъница живени,
ще мъкна пак, спокойно ужасен.*

При всяко препрочитане наново бивам поразен от това „спокойно ужасен“. Какво странно положение! Ужасен, а същевременно спокоен. Смятам, че това парадоксално съчетание е ключът на повествованието в романа на Господинов.

Преплетен в спокойния тон на „Градинарят и смъртта“ е съвсем човешкият ужас от смъртта и униженията, които я съпътстват. Този ужас избуява на места в романа, самообладанието се губи – в края на един пасаж разказът се обръща в отчаяна молба, повторена седем пъти: „Моля се баща ми да не го боли много“. Всяко

повторение пронизва. Пронизва и всяка от цезурите, с които повествователят отлага да разкаже за момента на смъртта, за настъпването ѝ, прекъсва повествованието, осланя се на миналото, на *смешните истории за специални случаи*, за да може изобщо да продължи. Ужасът се разсейва именно благодарение на това минало, на тези съхранени и культивирани спомени и истории.

В самото начало на романа се казва, че това не е книга за смъртта, а за тъгата по живота, който си отива. Поставайки като противотежест на смъртта историите от живота, възпроизведени с богата палитра, с целия им човешки колорит, Господинов не позволява победата на смъртта да е пълна, триумфът ѝ да е абсолютен. *Следобедната, мека* светлина на тези истории възпира пропадането в една мрачна безизходица, създава този особен *спокойно ужасен* тон, при който, макар и ужасът от случващото се да е осезаем, той не успява да вземе превес. Постигнатието на „Градинарят и смъртта“ е да ни представи колко трудности съпътстват процеса на осмисляне на смъртта, да ни представи мъчните опити на ума да обгърне немислимото, без да пропадне в бездните му. В рефрен на романа се превръща фразата „Няма страшно“, която бащата използва, струва ми се, преди всичко за утеха на загрижените за него. *Don't be afraid*, Господинов ни споделя, е и епитафията на гроба на Хорхе Луис Борхес. Това са последните думи в романа, с тях той завършва – „Няма страшно“.

Като читатели съпреживяваме мрачните и светлите моменти в романа, увлечени от този особен тон, който, напротив на очакванията, е приветлив, не потискащ, позволява ни да размишляваме заедно с автора по въпроси, които може би всеки от нас би предпочел да избегне. Остава всеки да прецени сам за себе си дали действително няма нищо страшно.

С подкрепата на
Столична община

ЦВЕТОМИР ЙОНЧЕВ

Магическото осмисляне на Градинаря

„Не държи средата“¹. Въпросната строфа от поемата „Второто пришествие“ на Уилям Бътлър Йейтс прояснява като може би най-ярката, със сигурност най-устойчивата смислоснабдителна перла в пантеона на Джоун Дидиън. На знаменитата американска писателка е отредена ролята на поколенчески глас и шейсетарска икона. Заслугата за това се дължи напълно на сборника с есета *Slouching towards Bethlehem* (заглавието авторката отново дължи на „Второто пришествие“ и неговата последна строфа). С характерния си – тогава новаторски, днес легендарен – хладен и стерилно-елегантен стил Дидиън предприема вивисекцията на цайтгайста на едно десетилетие. Книгата е издадена на 1 януари 1968 г. Едва няколко дни по-късно, отвъд обсега на злокачествения блясък на златните американски химери, отвъд примката на Джон Уейн и последния вой на децата цветя срещу ботуша и съзотворния газ, в един друг режим на съществуване и преживяване на света се ражда Георги Господинов. Препърхането на една калифорнийска пеперуда отеква в Ямбол.

Вземете под внимание закономерията на случайността, защото Дидиън и Господинов винаги го правят. Ядрената за поетиката на писателя 68-ма година е паметна в повествованието му далеч не само защото съвпада с неговото рождение. Именно в тази година Господинов съзира културната комета на 20-и в. в нейния най-яростен свистеж, непосредствено преди разпада ѝ. Това ли е годината на магическото орисване? Възможно ли е под тътената на годината, сред нейните взривове и отломки и Дидиън да е била имплантирана в бъдещото писателско тяло и корпус на Господинов? Отново: вземете под внимание закономерията на случайността, защото Дидиън и Господинов винаги го правят. През декември 2003 г. средата няма да издържи – смъртта ще разпадне живота на американската писателка. Съпругът ѝ, писателят Джон Грегъри Дън, ще бъде поразен от инфаркт и ще почине. Събитието ще застави Дидиън да напише мемоарната „Година на магическото мислене“. Вярно е

становището, че издаването на книгата ще изиграе крайно значителна роля в митологизацията и мистификацията на писателката Дидиън и ще нанесе финалния пласт съхраняващ лак върху нейната културна икона, а човекът Дидиън, ако изобщо някога изобщо е бил осезаем, ще се претопи напълно и изчезне, за да може неговата персонална смърт през 2019 г. да остане незначителна за гения Дидиън. Също толкова резонно е и твърдението, че „Годината на магическото мислене“ ще се превърне в наръчника

par excellence по скръб и справянето с нея. Подобно едро шриховане обаче крие следния риск: човек може да пропусне, че през декември 2023, точно 20 години след смъртта на съпруга на писателката в Ню Йорк, в София издъхва бащата на Георги Господинов. Събитието ще го застави да напише „Градинарят и смъртта“². 35 години след първата пеперуда от 68-ма идва ред на втора. „Градинарят и смъртта“ излезе през август 2024 г. и непосредствено след това се появиха редица рецензии, обявяващи я за най-споителната и помирителна книга на писателя. Заслужено внимание беше обърнато и на нейната новаторска и своеобразна позиция в българската литература. На мнение съм, че подобно на „Годината на магическото мислене“ „Градинарят и смъртта“ следва да изиграе сходна роля в творчеството на Господинов: отвъд техническите и стилските похвати на писателя, в които читателят разпознава каленото от предишни романи, стихосбирки и сборници майсторство; отвъд вездесещата господнианска, вечно генерираща се и ненаситна спирала от (най-сочните му и изящни досега) метафори; и отвъд присъщия му пронизателен философско-есеистичния почерк (тук най-кадифен и мек и най-обран от иначе свойствената му пълтна мрежа от (понякога оставащи не(до)разбрани) интертекстуални препратки); 56 години след дидиънското му начало, 2 години след наградата, 1 година след смъртта на баща му и няколко месеца след появата на неговия творчески шедевър, следва да си зададем въпроса: „Кой се страхува от Георги Господинов?“. А отговорът може би ще бъде: „Всички ние. Включително и той самият“. Както на Дидиън преди години, така и на Господинов бива отредена не леката роля на поколенчески писател и цялата отговорност на общия човешки рефлекс и породеното от него магическо осмисляне: на тъгата и миналото; на всички наши Градинари и тяхната смърт. Съдбата на Дидиън и Господинов е да го *отиграят както дойде*². А когато ги попитаме дали средата все още държи, да ни отговорят: „Няма страшно“.

ДИМИТЪР КРАСИМИРОВ

Георги Господинов, „Градинарят и смъртта“, изд. „Жанет 45“, 2024

Джоун Дидиън, „Годината на магическото мислене“, прев. от английски Зорница Христова, изд. „Лист“, 2021

² Заглавието на романа *Play it as it Lays* (1970) на Джоун Дидиън.

¹ У. Б. Йейтс, *Второто пришествие*, прев. от английски Цветан Стоянов. В оригинал „The centre cannot hold“.

Нашата обсебеност от въпроса за произхода е глобална заплаха, казва Джумпа Лахири

Желанието ни да възстановим автентичността и чистотата подхранва дясното в САЩ, Индия и Италия, казва писателката по време на литературния фестивал „Хей“ в Уелс

Луси Нийт

„Откъде сте всъщност?“, е въпрос, който „непрекъснато“ задават на Джумпа Лахири. Въпреки това носителката на наградата „Пулицър“, която е родена в Лондон в семейство на индийци, заминава с родителите си за САЩ на 3-годишна възраст, а сега живее в Рим – не може да даде отговор. „Не разполагам с някаква специфична съвкупност от координати, която да определи каква съм“, казва тя. „Много различни парчета съжителстват в мен“.

По време на събитие от фестивала, провеждащ се в графство Поуис, Лахири, която пише на английски и италиански език и превежда собствените си текстове, казва, че глобалната обсебеност от идеята за ясно дефинирана идентичност е „твърде проблематична“. Налични са „твърде много променливи величини“, определящи начина ни на живот на тази планета, споделя тя. Вижда своята „мисия“ – като преподавател по творческо писане в колежа „Барнард“ и като автор – в опитите си да поставя въпроса за същността на представата за автентичност. „Разбирам желанието да търсим истински, а не фалшиви основи, но представата за автентичност стои много близо до идеята за чистота – следователно има нещо сбъркано и неистинско в този, който няма чист произход; това е опасна зона“, добавя тя.

Лахири смята, че фокусът върху произхода отчасти е отговорен за случващото се днес в Газа, както и в трите държави, с които писателката е свързана – Индия, Италия и САЩ.

„Какво означава „Да направим Америка велика отново“? Какво се крие зад това „отново“? Към какво се опитваме да се върнем?“, пита тя. Нарасналата популярност на Доналд Тръмп, растящата подкрепа за крайнодясната популистка партия „Лига“ в Италия и идеите на

Джумпа Лахири. Снимка Matteo Nardone

Нарендра Моди за бъдещето на Индия са примери за „засилващия се националистически сантимент“, който произтича от убеждението, че човек притежава неоспоримо право да принадлежи на дадено място“, казва Лахири. „Не вярвам в това“.

Схващането, че гредиш своята идентичност на определено място, „е разбираемо“, но Лахири смята, че „този начин на мислене за нас и света потенциално е твърде опасен, тъй като идентичността не е фиксирана и нашата установеност не трябва да се свързва с неща като език и място“.

Дълбоката свързаност с мястото, от което произхождаш, и постоянното желание да идентифицираш произхода на другите хора, биха могли да породят ксенофобия, смята тя. „Отношение, което се свежда до две местоимения: ние срещу тях“.

Когато хората изтъкват израза „нашата земя“, добавя Лахири, често говорят за земя, която първоначално е обитавана от друг етнос. Израснала в Роуд Айленд, в училище Лахири пяла със съучениците си песента „Тази земя е твоята земя“. „Никога не споменавах чия всъщност е била тази земя преди“.

„Голяма част от човешката история е свързана с изгнанието, с придвижването на големи групи от място на място и създаването на „родина“, казва Лахири. „Емоционалната ни привързаност към определено място може да изопачи знанието ни за историческата истина“.

Превод от английски: Ружа Мускурова

Източник: „Гардиън“, 29 май 2024 г.

Списъците на наградата „Букър“ демонстрират възхода на латиноамериканската литература

В авангарда на разцвета на латиноамериканската литература стоят жени, от Фернанда Мелчор до Саманта Швоблин – писателки, които изследват темите за феминизма, насилието и травмата чрез средствата на хоръра и спекулативната проза

Магьлин Фийни

Една четвърт от книгите, включени в дългия списък на тазгодишната Международна награда „Букър“ за преводна проза, са на латиноамерикански автори. Тази пропорция е отразена и в краткия списък – с книги на аржентинката Селва Алмада и бразилеца Итамар Виейра Жуниор.

Обявявайки дългия списък на наградата, журието потвърди наблюденията за нов „бум на латиноамериканската литература“. Първият беше от 60-те и 70-те години на миналия век – с автори като Габриел Гарсия Маркес, Хулио Кортасар, Карлос Фуентес и Марио Варгас Льоса, които бяха прежеждани в цял свят и спечелиха любовта на читателите към новаторската литература, появила се в този регион.

По-специално този период е известен с популяризирането на жанра магически реализъм. Съчетавайки теми и образи от местния фолклор и от гвижението на сюрреалистите, магическият реализъм отразява политическата нестабилност, разтърсваща Латинска Америка по време на Студената война.

„Сюрреализмът е роден от реалността в Латинска Америка“, казва Маркес. Неговата модерна класика „Сто години самота“ проследява историята на фикционалния колумбийски град Макондо и фамилията, която го основава, в контекста на неспирни политически външения и борба срещу колониализма и диктаторските режими.

Виждаме ясна разделителна линия между бума от 60-те и случващото се в съвременната латиноамериканска литература. Съвременните писатели по подобен начин смесват реализма със свръхестественото, като разказват историите на маргинализираните общности и критикуват силните на деня. Ако първият период на разцвет обаче беше доминиран от мъже, то днес жените писателки са в авангарда на новото литературно

поколение. То се отдалечава от експлоатираните теми за диктаторската власт и наркотрафика или смесва жанровете, за да подходи към тях по иновативен начин. Писателки като Мариана Енрикес, Саманта Швоблин, Фернанда Мелчор, Моника Охеда и Агустина Бастерика използват средствата на хоръра и спекулативната проза, за да разглеждат теми като феминизма, насилието и травмата.

В „Нашият дял от нощта“ на Мариана Енрикес експлоататорският елит тайно общува с мъртвите по време на военната диктатура в Аржентина. В „Отрова“ на Саманта Швоблин психологическият ужас е инструмент за критика на химическите компании, предлагащи продукти в сектора на земеделието. Тези книги срещат подготвена читателска аудитория във Великобритания – там са продадени повече от 60 000 копия от трите романа на Енрикес.

Софи Хюс, която превежда латиноамерикански автори, включително Фернанда Мелчор, Бренда Наваро и Алия Трабуко Зеран, смята, че вторият разцвет на тази литература се дължи не само на жените писатели, но и на жените преводачи. Новата генерация от преводачки приема с охота новите лингвистични и стилистични предизвикателства, които предлагат експерименталните книги от Латинска Америка, и съдейства за тяхното популяризиране сред литературни агенти и издатели.

„В периода, в който започнах да превеждам латиноамериканска литература, хората очакваха да се появи следващият Роберто Боланьо, следващият „епичен“ мъжки глас“, казва Меган Макдауъл, преводачка на книги на Енрикес и Швоблин. „Днес издателствата са отворени за други гласове – на жени, на небинарни хора, на автори, които не живеят в големите градове или пишат на малки местни езици. Това не е въпрос за политкоректност – хората наистина искат да четат такива книги“.

Също както „Вегетарианката“ на Хан Канг разшири пазара за корейската проза, популярността на тези писателки павира пътя на техните сънародници към читатели по света. Все пак трябва да споменем, че единствено Аржентина в Латинска Америка спонсорираше преводите на други езици, а наскоро и това финансиране беше прекратено.

Както се случи и през миналия век, нарастването на интереса към латиноамериканската литература се превръща в световен феномен. „Забелязваме го в почти всички европейски страни, а и в други части на света“, казва литературната агентка на Алия Трабуко Зеран. Вторият роман на чилийската писателка, който разглежда проблема за домашното робство, наскоро се превърна в книга номер 1 по продажби в Швеция и излезе на книжния пазар във Великобритания през юни. Английските преводачи допринасят за разширяване на пазара за тези книги, тъй като повечето редактори по света четат на английски. Стимулирана от награди като Международния „Букър“ и Националната литературна награда на САЩ, преводната литература се радва на все по-голяма популярност в Обединеното кралство и по-специално сред читателите под 35 години.

Въпреки че се съкращават разходите за грантове и подпомагане на малки издателства, литературните наблюдатели остават оптимистично настроени – бе създадено ново издателство, *Foundry Editions*, фокусирано върху преводната литература, нарасна и тежестта на специализираната в издаването на латиноамериканска литература издателска къща *Charco Press*. Основателката на *Charco Press* Каролина Орлоф се надява, че пазарът за латиноамериканска литература ще продължи да се разширява с гласове на писатели от Перу и Боливия. „Международният „Букър“ запали любопитството и интереса към нея. Надявам се да видя още повече латиноамерикански автори на книжния пазар, издадени не само от нас, но и от други издателства“.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 12 април 2024 г.

Тази книга е далеч по-лична: Колъм Тойбин разговаря с Лиса Алъргайс за продължението на романа „Бруклин“

Ирландският писател обсъжда продължението на своя най-популярен роман, споделя отегчението си от церемонията по връчването на „Оскарите“ и удовлетворението си, че е отказал алкохола

Лиса Алъргайс

Колъм Тойбин не одобрява писането на продължения. „Ако „Гордост и предразсъдъци“ имаше продължение, това би било истинско бедствие. Представете си продължение на „Одисей“, възкликва ирландският писател по време на интервюто ни от кабинета си в Колумбийския университет, където преподава. „Романът завършва с монолога на Моли Блум, преди да заспи. И тогава внезапно читателят би осъзнал „О, боже, започва още един ден!“.

Почитателите на романа „Бруклин“ обаче ще останат доволни, когато разберат, че след пауза от 15 години авторът е превъзмогнал своите опасения и е написал „Лонг Айленд“. „Бруклин“ разглежда фантазията за щастлив живот в Ню Йорк през 50-те – ирландско момиче емигрира в Америка – и я превръща в трогателна история за носталгия и съжаление (в крайна сметка това е книга на Тойбин). Текстът е адаптиран от Ник Хорнби за големия екран през 2015 г. и става най-популярната и обичана книга на автора. Тя се отличава с мъчително двусмислен финал, който на големия екран е интерпретиран като щастлив завършек. Филмът с участието на Сърша Ронан печели редица награди и е номиниран за „Оскар“ в три категории. „Прекарал съм толкова много време с тези персонажи“, казва Тойбин. „Странно е, че не ме напускат“.

В новия роман *Long Island* авторът връща главната героиня Ейлиш, прехвърлила 40-годишна възраст, в 70-те години на миналия век, след като е изправена пред възможността отново да възпламени любов, загърбена далеч в миналото. В основната си част сюжетното действие протича в малкия град Енискорти в графство Уексфорд, където Тойбин е израснал. Това е мястото, където се установяват Ейлиш и съпругът ѝ заедно с двете им деца. Идва обаче момент, когато едно почукване на вратата на дома им променя всичко.

Авторът също напуска това градче през 1975 г. Той прекарва по-голямата част от времето си, сновейки между Ирландия и Америка, където в момента живее постоянно. Представата му за дома – и изгнанието – може да бъде открита във всяка негова книга. „Къде отидоха всички тези ирландци?“ пита един ден Тойбин свещеника в католическата църква на 86-а улица – храм, в който писателят пее в църковния хор; забелязал е, че на плочките по стените, поставени за донори на църквата, са изписани ирландски имена. „Отидоха в Лонг Айленд. Всички отидоха там“, бил отговорът. „Това беше мечтано място“. Тойбин започва често да пътува до острова с влак, за да изследва този район, следвайки своите персонажи „Мислех, че ще ме арестуват, защото никой друг не се разхождаше там. Не разговарях с никого. Не си водех бележки. Правилото е „без записки“. Ако не можеш да запомниш местата, няма смисъл да продължаваш“.

Писателят изследва Лонг Айленд през 2019 г., „точно преди да избухне пандемията и след лечението ми“, пресмята Тойбин. „Имах един спокоен период, през който се чувствах донякъде свободен човек“. Няколко месеца след като започва да работи по предишния си роман „Вълшебникът“ – фикционализирана биография на Томас Ман, която печели наградата „Фоллио“ през 2022 г., е диагностициран с рак на простатата. „От пет години няма знак за болестта“, казва Тойбин. „Нищо не научих от това изпитание“, добавя той. „Ако трябва да се разболееш от рак, за да разбереш, че животът е ценен и крехък, то тогава наистина има нещо събрано в теб“.

Възможно е болестта да не го е научила на нищо, но го е накарала да спре да пие. „Когато приключи химиотерапията, не поисках повече в тялото ми да навлиза течност, която би нарушила равновесието в организма ми“. „Бях най-шумният и неразумният. Можеш да се забавлявам цяла нощ. Вече не го правя и това е чудесно. Съжалявам, че не съм мислил по този въпрос преди години“.

Тойбин, който наскоро навърши 69 години, поставя акцент върху крехкостта на живота вече повече от 30 години – писателска кариера, през която негови книги попадат в късия списък на „Букър“ три пъти (романът „Бруклин“ е включен в дългия списък на наградата през 2009 г.) и печели Дъблинската литературна награда през 2006 г. с романа „Маестрото“, посветена на неговия кумир Хенри

Джеймс. „*Long Island* е първият мой роман, в който никой не умира“, казва писателят развеселен. Баща му, който работи като учител, умира от мозъчна аневризма, когато Тойбин е на 12 – психологическата травма от тази загуба отзвучава в почти всички негови книги. Най-личният му роман „Нора Уебстър“, публикуван през 2014, е болезненият и мрачен портрет на неговата скърбяща майка.

Жадувал отново да се потопи в атмосферата на родния си град Енискорти чрез новата си книга. „Изпитах облекчение пак да се върна към познатите улици, променливото време, меките цветове на пейзажа и смекчените реакции към нещата от живота“, казва той. „Това е твърде интимен разказ, малка картина, камерна музика. Рисунка с молив“. Тойбин е майстор на тишината и сенките; негови теми са изоставянето, загубата и отричането – неизговорените неща и непоказаните чувства. Тишината в романите му е толкова осезаема, че можеш почти да чуеш звънтежа на чашата за чай, поставена на своята чинийка, и да доловиш нарушения ритъм на сърцето. Искал е всичко да бъде приглушено в новата книга, докато гласът се превърне в шепот. Прекарва месеци в четене и препрочитане на ръкописа. Главната му героиня е енигма. Едно от малките чудеса в „Бруклин“ е силната привързаност на читателя и на другите персонажи към героиня, която е странно пасивна, безучастна, дори студена. „Може би сте срещали някой като нея, някой, който, без значение какво прави или не прави, привлича хората около себе си“, обяснява той. „Тя не излъчва светлина. Движи се в сянката и нещата се случват“.

Хората често го питат как успява да създаде толкова убедителни женски персонажи. Тойбин винаги е отдавал това на факта, че е израснал в къща, пълна с жени. Лелите му идвали всеки ден у тях и бърборели в гостната с майка му и двете му по-големи сестри. „Обсъждаха всякакви теми, но рядко съществени неща“, си спомня той. „Наблюдавах ги и ги слушах, те често ме гонеха от стаята, а аз се опитвах да се промъкна до тях отново“.

Филмът е номиниран за „Оскар“ в три основни категории. „Имам отделен вход за хора като мен. Честно“, присмива се той на церемонията по връчването на наградите. „Близо е до входа, към който води червеният килим. Постлан е с ужасен линолеум. В миши цветя. Трябва да те отведе бързо в сградата. Никой не иска да те снима. Никой не иска да те интервюира, просто искат бързо да преминеш“. Сега на последния ред в залата, прекарал по-голямата част от времето, опитвайки напитки (това се случва преди да откаже алкохола), предлагани от ирландски сервитьор. Малко закъснял за партито на списание „Венити Феър“. „Мисля, че в Холивуд си лягат много рано“. Голям шум се вдигнал около жена, която се оказала Лейди Гага. „Общо взето, смятам, че е важно за един писател да присъства на тази церемония – за да осъзнае, че е никой, че е нищо“. Ако бях казал на някого „Написал съм книгата и сценария за филма“, щяха да ми отговорят: „Известен ли си? Не, не си. Ти си един плешив мъж от Ирландия“.

Писателят се появява за кратко във филма като един от ирландските емигранти, стоящи на опашката от новопристигнали хора на пристанището в Ню Йорк. „Беше забавно“. Тойбин одобрява финала на филма, който променя загадъчния край на книгата. „Харесвам най-много тази част от лентата. Не можеш да оставиш нещата да увиснат във въздуха – това е част от договора с публиката“.

Поразен е от свържаната игра на Донал Глийсън в ролята на младия Джим Фарел, който се влюбва в Айриш. „Много рядко, в книга или филм, можеш да срещнеш спокойни ирландци, уравновесени, сериозни и разбрани. Писателите смятат, че е много трудно да се справят с такъв персонаж. Няма грама“. Когато трябва да опише зрелия Джим, който е очукан, но не и пречупен от живота, Тойбин намира опора в актьорската интерпретация на Глийсън.

Ирландският писател Пол Линч спечели „Букър“ миналата година, а други трима ирландски автори бяха включени в дългия списък на наградата. Да не споменаваме успехите на автори като Сали Руни и Колин Барет. Тойбин се възхищава на писателите от следващото поколение, на техните свежи идеи и похвати. Винаги е имало проблем с представянето на страната ми в литературата“, казва той. Като предупреждение изрежда създадените от литературата клишета: „Пияници, физически сблъсъци, свещеници, които връщат хора от олтара, бойци на ИРА, нахлуващи в кръчмите“. „Това не се случваше. Не го правете. Не е истина“.

Днес Тойбин се промъкнал покрай полицията в кампуса, дошла заради пропалестинските студентски

Колъм Тойбин. Снимка Benedict Evans

протести. Писателят се възхищава на президента Байдън и се страхува, че евентуална победа на Тръмп на предстоящите избори би била по-опасна от преди. „Сега е по-неуравновесен и по-контролиран. Знае как да държи поводите на правителството“, казва Тойбин. „Тръмп е по-голям расист, отколкото всеки от вас предполага. В много сфери той ще действа твърде бързо и брутално и ще се сдобие с прекалено голяма власт“. „Всеки от нас трябва да направи това, което може, за да го спре“, казва авторът, коментирайки засилващите се „анти-Байдън“ настроения сред някои американски писатели след избухването на войната в Газа.

Когато не преподава в Ню Йорк, Тойбин живее в Лос Анджелис с партньора си Хеди Ел Колти, който е писател и редактор. „Лос Анджелис е много подходящо място за работа, защото нямаш желание да ходиш никъде. Няма къде да седнеш да четеш вестник на чаша кафе, защото няма кафенета. Няма нищо до дома ни на пешеходно разстояние“. Пише от рано сутринта до късно вечер. „След вечеря съм най-трезвият мъж в Ирландия“. Ще се върне ли някога в Ирландия? „Няма шанс партньорът ми да пожелае скоро да замени слънчева Калифорния с гъждовното графство Уексфорд. Затова и аз оставам тук“.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 11 май 2024 г.

Употреби на разказите като свидетелства за вери и светогледи

Катя Станева

В памет на проф. Албена Георгиева (1954 – 2024)*

Привилегията на разказването е дадена само на човека и не разбирам защо антропологията в последните десетилетия радикално отмести фокуса на изследователския интерес върху материалните културни наследства и ритуалите като основна легитимация на националното. В маргинализирани днес наследства – като разказите от неприказната проза – също е утаен социалният и религиозният опит на етноса. Патосът на изложението ми е продуциран от скъпене на словесните традиции, тъй като в публичността превалява вниманието към връзката на човека с материалния свят, към взаимоотношяването култура и власт, доминира интересът към културния туризъм, към всякакви останки и руини, към материалното културно наследство и визуализацията, видима е институционалната подкрепа за предметната репрезентация на националното. Ще се позова на систематизирана информация за обучението по културно-историческо наследство, което предлагат в началото на 20-те години на XXI в. единадесет български университета (СУ, ВТУ, ПУ, ЮЗУ, УниБИТ, Университетът по архитектура, строителство и геодезия и др. Според тази статистика през 2020 г. единствено в ПУ „Паисий Хилендарски“ е обособена магистърска програма „Културноисторическа славистика“ по направление 2.1. *Филология*. Програмата, по която се обучават бакалаври, магистри, докторанти в професионално направление 2.2. *История и археология*, представляват 50% от регистрираните в НСИ документи. През 2020 г. СУ обучава магистри само в една програма – „Мениджмънт и социализация на културното наследство“. Разбира се, магистърските програми не само по културна антропология непрекъснато се променят, пазарните механизми моделират познавателния интерес. Но за филолога словесността е каптал и фактор на идентификацията. Езикът е човешката отлика, чрез която градим съобщности и съратничества, чрез която търсим чувателност, съпричастност, отзивни реакции. Като конкретен повод на експозето, което представям днес, ми послужи защитената през 2005 г. пред СНСЛ при ВАК дисертация на вашата колежка Мариянка Борисова Жекова на тема „Наративни модели в българската традиционна култура (разкази за селищна история)“. Трудът не беше публикуван като книга, не зная материалите, върху които е базиран, дали са печатани в някакви проблемно-тематични колекции или поне частично дигитализирани – но цитираните в дисертацията фрагменти от теренни записи притежават невяроятно богат документален пласт. Целта ми е дискуссията да се отвори към прагматиката на неприказната проза. Да тръгнем от написаното от Албена Георгиева за значението на неприказните повествования – „тяхната основна насоченост е обясняването на света извън човека, осмислянето на природната и социалната среда. В тях се съдържа народното знание и във фолклорната култура те функционират като философия, идеология, история и пр. Важното при тях е адекватното от гледна точка на фолклорното съзнание обяснение на природните явления, на историческите събития, на съществуващите социални и нравствени норми“. Художествената словесност винаги и повсеместно е ползвана като архив (като отложен в думи човешки опит и като хранилище на факти и идеи, систематизирани, потребявани с оглед способността на художествения текст да гради образи – на миналото, сегашното, бъдното, отвъдното; на свое и чуждо и т.н.). И езикът на всекидневието, и естетически шлифованата фолклорна словесност са източници за историята на езика и на народния светоглед. Независимо от етнос, пол, възраст или друг определятел, езикът е инструментът на универсалния опит да се проявят човешката същност, способността на човека да се свързва с герои и истории, въпреки че конкретните културни проявления могат да са коренно различни в различни времена и места. „Наративни модели в българската традиционна култура (разкази за селищна история)“ е кратка, стегната, добре структурирана работа. Основен емпиричен материал в дисертацията са непубликувани текстове, събрани при теренни проучвания (на изследователи от Института за фолклор, от Асоциацията за антропология „Онгъл“ и лични записи на М. Б.); ползвани са и тринадесет публикувани селищни истории. Методите на устната история, на историческата антропология, важни постмодернистички идеи не са водещи, но под една или друга форма присъстват в полуструктурираните интервюта, които питат освен за историята на селището още и за историята

на всекидневието и семейството, за историята на взаимоотношенията между религиозните и етническите общности.

Изследователката се интересува от „устната история“ в качеството ѝ на разказ, не на документ; обосновава избора на структуралистички инструментариум при разглеждане на историческите събития в конкретните текстове най-вече като средство за разкриване на наративните модели. Разказите въвеждат неофициалното знание, гледните точки, преживяванията, оценките на обикновени социални актьори.

В проучването се различават устна и публикувана селищна история по отношение на успоредянето локално/национално. Курсивирани са отлици при борабенето с антропонимния репертоар, с престижните знаци на родното: „В писмените истории разказваните събития са обвързани с имената на Ботев, Паисий, Левски, Васил Априлов, Софроний, Панайот Хитов, Гоце Делчев и други герои на нацията. Въпреки че в устна битуватите наративи макроравнище е селищната история, в тях българското присъства по-общо, като етномаркер: „Това е било старо село, местно село, българско“, „нашите, българите“ (с. 25-26). Едрите интерпретативни жестове често подвеждат, конкретни факти подтичат обобщения, всеобемащи генерализации и теоретизации.

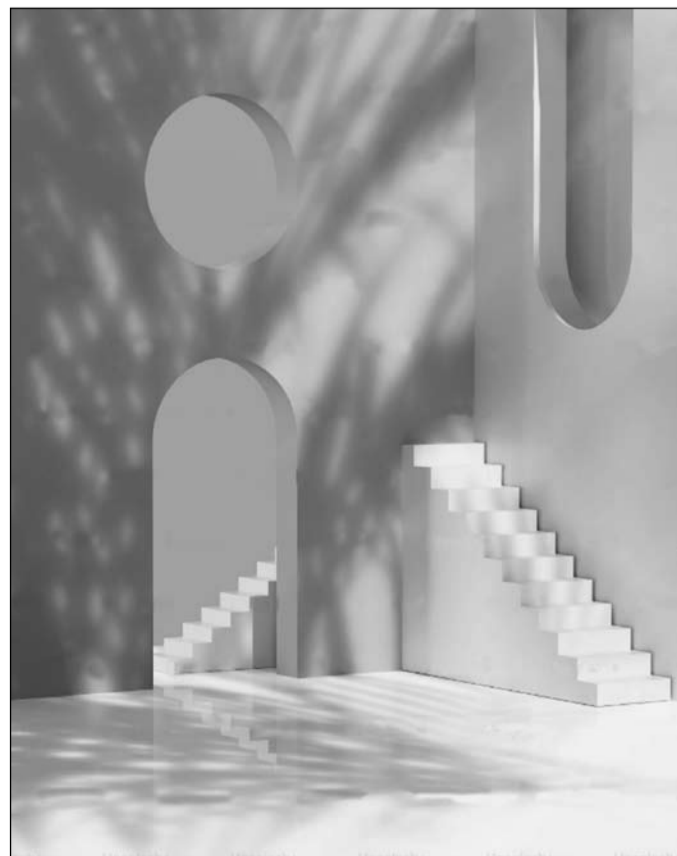
При пътуване през Троянския балкан десетилетие след защитата на дисертацията мернах табела с изписан топоним **Йововци**. Заради Пенчо-Славейковата антология „Сянката на Балкана“ (1904) и полемиките около песента „Давай ли, давай, Балканджи Йово“ преди време попитах М. Борисова как да направя справка къде, кога за пръв път е регистриран този топоним – буквално веднага получих отговор, тя работеше на лаптопа си с регистър на населените места: „Йововци е „наблюдавано за пръв път“ на 3.03.1878 г. според „служебен документ за създаване на населените места“. Явно този „служебен документ“ е първото документирани на селищата в новоосвободена България“. За моят разочарование последва корекция – „Йовковци“. Еленската махала Йовковци, заедно с Яковци, Боевци, Кръстевци присъстват в исторически разкази за Руско-турската война от 1877 г., но всички тези селища вече са в дълбините на язовир „Йовковци“. При повторно внимателно справяне с регистъра с. Йововци се появи, то също е регистрирано за пръв път на 3.03.1878. Впечатляват топонимите около Трявна и Габрово – **Йововци** (село, принадлежно към кметство **Плачковци**) + **Радевци, Енчовци, Горни и Долни Цоневици, Драгневци, Райковци**. Всичките тези местни имена и отделни хидроними вероятно кодират разкази или предания за селищни истории. Невъведени в по-широко обращение резултати от конкретни проучвания с ресурсите на други социални и хуманитарни науки са притихнали нейде в дисертация, в институционални издания и ведомствени архиви. Защото – добре известно е – националната и религиозната идентичност са сериозно изследвани теми в българското академично поле. И процедурата по фабрикуване на генеалогии, на топонимни фамилни имена (Раковски, Видински, Софийски) и обратната – на топоними от лични имена – са легитимни практики от времето на ранната модерност до соцехтата. В наративните форми на биографичното повествование именуването е процедура на дисциплиниращо контролиране. Колективната памет подлежи на **конструиране, манипулиране, орязване** – на ампутиране,

както е в песента за Балканджи Йово... Личното име като място на памет в рамките на езика, положено на географската карта, разпологане на историята в места, локализацията и историческите граници между своето и чуждото, употреби и злоупотреби със словесността – все важни проблематизации. Ще вметна само това – в архива на Иван Д. Шишманов в БАН се съхранява „Географски речник“ на Петко Славейков, тетрадка с твърди корици, голям формат с означени 95 стр., в които има оставени празни места за попълване на топонимите, с бележки от Петко Славейков върху българската етимология, история, етнология... В гръмогласния и разноезичен архив на Българското възрождение са спотаяни или маргинализирани много и всякакви Гласове...

Влизам в конвенциите на конферентното говорене и ще насоча вниманието върху трета глава от дисертацията на М. Борисова, „Равнище на функциите“; тя е най-обемна, с умело изведени композиционни акценти. Разнородният материал е структуриран в три части, които се занимават със заселването, преселването, устояването. Фокусирането на проблематиката се случва чрез онасловаване на композиционните единици посредством ефектен цитат. Ето озаглавявания в частта **„Преселването“ – „Когато чумата върлуваше тука в селото“**, **„Тука къщите бяха изгоряни, всичко беше изгоряно“**, **„Лезнал го на земята и му измъкнал гръчлана“**, **„И там било безводно“**. Само за един фрагмент авторката сглобява чрез свои думи „преказващо“ заглавие – **„Глад за земя, борба за земя“**. В тази част Борисова разглежда историческото свидетелство като конструирано, търси потвърждение на тезата, че не истинността, а спецификата на колективната памет задава моделиращите принципи в разказите за селищното минало. Преселването се диктува от стремеж за оцеляване при връхлещи болести, съипии, посегателства и поради сеобитостоящи отзивни жестове. Човешкият импулс обаче не се редуцира до осигуряване на прехрана. Етнически и религиозно нехомогенната селищна общност мобилизира ресурси на солидарност за обществено благо, кодирано в топоси като черквата и училището. Дисертацията говори за дългочестната наша (интимно човешка, но българска, балканска, славянска и пр.) утопия по нормалност, говори за активно търсене на условия за спокоен делник. **„Делник не е в опозиция на празник, а на екстремна ситуация“** – това твърдение (с. 87) се обосновава след/чрез обстойно цитиране на сегментирани, рубрикувани, колажирани фрагменти от устните разкази; то откроява същностен проблем в социодинамиката на обществения живот. Екстремумът се явява скептичен коментар на гласове от периферията спрямо академичните възгледи за бита и религиозния живот, прибран в парадигмалното сдвояване *празник-делник*. **Обобщението „делник в опозиция на екстремна ситуация“** за мен е най-трагичната формулировка на всичко онова, което човек изговаря в молитви за мирен труд и спокоен живот. От дисертацията на М. Борисова го запомних и почти 20 години го намествам в разговори и писане.

И още един фрагмент, който съм запомнила – удоволствие за всеки хуманитарист е да се обмислят свидетелства от този вид: **„Тука е имало хора, ама не знам откъде са дошли най-напред. Двайсет къщички имало само в началото. А сетне като догъл гядо Васил (гядо на информанта, К. Димитрова, рог. 1916 г. в с. Виница), той съветски съюзин, руснак е. Ама как догъл тука, почнал да събира хората, умен бил, да правят църквата“ (с. 81)**. Този пасаж е въведен като пример за изповядваната от гагаузи християнска вяра в частта „Устояването“ от трета глава („Черквата е изградена така, че нищо не може да я разруши“). Ще цитирам лаконичния коментар на Борисова: „Откъдет, сплав от селищна, храмова и рогова история, е типичен за общността. Поради масовото им непознаване или погрешна представа за тях в българските предели, гагаузите и чрез разказите за селищното минало акцентират върху верската си идентичност“. Смисловата верига **„светски съюзин-руснак-умен-съборност около християнския храм“ (+ топоса Виница)** провокира за анализи, отворени към политиките на днешното. Ето я основополагащата роля на Словото, което конструира миналото като реалност, процеждаща се през различни рецептивни решетки, през рецептивни хоризонти на очакванията и на неочакваното.

* Импулсивно откликнах на известието от секция „Антропология на словесните традиции“ за научната конференция, посветена на проф. Албена Георгиева – светла да е паметта ѝ, с нея работих от есента на 1981-ва в СУ, след това периодично съ-участвахме в разни научни форуми и съвети. Но разговор с нея по тези въпроси все остава. Българите са предмодерно общество, в което литературата и филмите, митичното разказване, поверията, разказвачът с авторитет имат по-силно влияние върху светозледа и избора, отколкото политическата култура и дебата. Виждат кои писатели се тачат. За какво пишат.

Снимка unsplash.com

Кейт Аткинсън: Изпитвам нужда да се доказвам

След като бе публикуван последният ѝ трилър с главен персонаж Джайксън Броуди, Кейт Аткинсън говори за криминалните романи, в които няма бруталност и насилие, обсъжда високомерните критики и разказва за опитите си да разкрие добре пазени тайни от фамилната си история

Алекс Кларк

Кейт Аткинсън има идея за забавни нови занимания: в един момент от бъдещето, когато приключи с изследванията си върху Втората световна война и писането за уморения частен детектив Джайксън Броуди, смята да вдъхне живот на творчески проекти, които досега са съществували единствено като аспекти от живота на нейни персонажи; ще постави в центъра на собствената си поредица от детективски истории загадката Мадам Астарти от третия си роман *Emotionally Weird*; ще съчини сценарий за *Green Acres* – мелодраматичния сериал, който играе важна роля в два от нейните сборника с разкази *Not the End of the World* (2002); ще напише сценарий за епизоди от телевизионната полицейска драма *Collier*, в който приятелка на персонажа ѝ Броуди влиза в ролята на патолог. И накрая, ще доразвие криминалната мистерия, която изтощен актьорски състав изпълнява във величественото именуе, където се разгръща действието на новия ѝ роман с Джайксън Броуди, *Death at the Sign of the Rook*. Създаването на подобни сцени ѝ доставяло огромно удоволствие, докато работела върху новия роман по време на пандемията. „Все пак прецених, че мога да подгряна читателите. Трябваше да продължа работата върху историята на Джайксън“.

Так и прави, създавайки характерна за нея заплетена история за измама и заблуда, в която Броуди и неговата партньорка, амбициозната полицайка Реджи Чейс, тръгват по следите на откраднато произведение на изкуството и на домашна помощница с очевиден талант за дегизиране. Сред групата от персонажи виждаме свещеник, който внезапно губи гласа си, бивш майор, загубил крака си във войната в Афганистан, и ексцентричната, опасна Лейди Милтън. Тя е любим персонаж на Аткинсън, родил се във въображението ѝ преди 25 години. „Не знаех какво да правя с нея. И когато седнах да пиша тази книга, си помислих: ето на, дойде нейното време“.

Почти преди толкова време в съзнанието ѝ се оформя и фигурата на Броуди. Първата му поаза, в *Case Histories*, е преди 20 години, а това е шестата книга, в която той играе важна роля. Междувременно героият ѝ е превъплътен в поредицата на BBC от актьора Джейсън Айъзкс, а мрачните му вътрешни диалози и талантът му да привлича опасности печели легиони от предани читатели. Новият роман на Аткинсън *Death at the Sign of the Rook* отдава почит на златната епоха на детективските романи – като тийнейджърка Аткинсън започва да опознава творчеството на Агата Кристи и все още я чете. Като всички книги с Джайксън Броуди, новият роман прозорливо очертава контурите и особеностите на съвременното общество, както и неговите недоволства и брожения. Като всички нейни романи той носи изтънчено забавление, но е сериозен в своята сърцевина.

Това е неин начин на писане от времето на дебюта ѝ „Зад кулисите на музея“ от 1995 г., в който разказва историята на Руби Ленъкс, момиче от работническата класа, родено през 1951 г. в Йорк – рождената година на Аткинсън. Романът печели наградата „Уитбрег“ за книга на годината сред конкуренти като „Последният дъх на мавъра“ на Салман Рушди и биографията на Гладстон, написана от Роуи Дженкинс. Изданията открили атрактивна тема – непозната писателка, която триумфира над световноизвестни писатели. Аткинсън прави комични гримаси, когато ѝ напомням заглавие на медийна публикация: „Камергерка победи Рушди“ (навремето е работила в хотел). Авторката си спомня, че коментарите на някои журналисти, особено жени, били изпълнени със „снобизъм и високомерие“. „Джени Мъри каза: „Знаете ли, че Ричард Хогард споделил следното: „Мис Аткинсън е написала постмодерен роман, но дали знае какво е постмодернизъм?““. Отговорих им така: „Имам докторат върху постмодернизма, мисля, че зная“.

Била поразена от предположението, че историята на героинята ѝ е нейна собствена история, особено по отношение на класовия ѝ аспект. „Не знаех, че сме семейство от работническата класа. Очевидно моите баби и дядовци са били част от нея, но родителите ми имаха магазин. Това е друга класа“.

Баща ѝ, който страдал от деменция, починал в деня преди да получи наградата „Уитбрег“. Как смята,

Кейт Аткинсън. Снимка Robert Ormerod

че би реагирал. „Щеше да е много горд. Беше запален читател, щеше да е неизмеримо щастлив, защото произхождаше от твърде бедно семейство“. Той изпратил дъщеря си в частно училище, защото знаел, „че образованието е начинът за измъкване от неговата среда. Получих образованието, което той никога не е имал“.

Майка ѝ обаче не разбираше това. „Когато получих магистърската си степен, тя каза: „Защо ти?““. Щеше да е щастлива, ако бях избрала по-конвенционален живот, вместо да се опитвам да ставам доктор и да сменям много работи, докато публикувам първата си книга през 40-те си години. Имала ужасен брак, от който избягала и се опитвала да забрави. Когато ме роди, още не била разведена; всъщност съм извънбрачно дете“. Аткинсън разбрала това на 36-годишна възраст. „Работих упорито, като детектив; прегледах много документи – удостоверения за развод и за сключване на брак, актове за раждане. Реших, че трябва да говоря с майка си. Попитах я небрежно: „Никога не си ми казвала, че съм извънбрачно дете“. А тя ми даде най-добрия отговор от всички досега: „Веднъж исках да ти кажа, но ти излезе от стаята“.

Романът „Зад кулисите на музея“ се разгръща като поредица от епизоди от живота на семейството и предците на героинята ѝ Руби. Един от тях описва съдбата на екипаж на бомбардировач – ранна индикация за силния интерес на писателката към Втората световна война. Виждаме плодовете на тази страст в поредица от книги, която започва през 2013 г. с „Живот след живот“ – историята на Урсула Тод, която многократно умира и отново се ражда; следват я „Божествени отломки“ (и двата романа печелят наградата „Коста“) и шпионският роман *Transcription*, публикуван през 2018 г.

Наскоро писателката споделила, че „Божествени отломки“ – разказ за съдбата на братя на Урсула, който е военен пилот, е венецът на нейното творчество. Когато привършила работата по романа, си казала: „Добре, написах най-добрия си роман – книгата, която винаги съм искала да напиша. Вдъхнах живот на моменти от миналото, които са учудващо важни за мен“. Защо са толкова важни?

„Винаги ме е вълнувало какво се случва на борда на бойните самолети, мислила съм за огромното напрежение за екипажа по време на въздушните атаки: обсипваш с бомби цивилни, както се правили и германците. Не исках обаче да навлизам в спора, подет от Артър Харис с аргументи, насочени срещу Чърчил и бомбардировките. Когато посетих военно гробище и разгледах гробовете, виждаш, че летците от един екипаж са положени един до друг – навигатор, артилерист, капитан – момчета на 19, 20 и 21 години. Имам внук на 21 години“. Писателката споделя с мен как внукът ѝ разказва небрежно за своите приключения с маунтинбайк. „Това е начин на мислене, който не вижда опасността, не я проумява. Знае за нея, но не я усеща“.

За екипажите на бомбардировача Халифакс смъртта е била неизменна реалност. Аткинсън расте на място, заобиколено от останки от военни летища, и мисълта за тези летци, които се връщат след нощни сражения без бойните си другари, никога не я напуска.

Обсебена е и от темата за случаещото се в Британия след войната. Действието в три от романите ѝ е ситуирано през 1951 г. Смята, че това вероятно е свидетелство за споделения копнеж по хората, които са напуснали този свят по време на войната. В момента работи върху роман, който се концентрира върху времето на Британския фестивал, проведен през 1951 г.¹ За нея това събитие е опит за убеждаване на британците, че ги чака по-светло бъдеще и че собствените им способности и постижения са начинът да го осигурят; акцентът по време на фестивала не бил върху имперското минало, а върху пасторалния живот, майсторството на занаятчиите, изкуството и архитектурата.

Днес, на 72 години, след като живее в Шотландия от много години, заявява, че тази визия за английската същност – към която се придържат политиците националисти – е типична за южната част на страната. Авторката настоява, че нейната идентичност не е свързана с никоя страна: „Не съм англичанка. Аз съм от Йоркшър. Това е различно“. Аткинсън напуска това място, след като завършва романа „Зад кулисите на музея“, но казва следното: „След като умра, отворете тялото ми и ще видите, че името „Йоркшър“ е гравирано на сърцето ми“. География, класа, жанр: Аткинсън не е писателка – личност – която се чувства комфортно, когато я поставят в определени рамки. Как отговаря, когато се отнасят снизходително към нея в началото на кариерата ѝ? „Просто продължавах да пиша и това донякъде беше хитрост от моя страна: продължи да пишеш, докато хората не признаят: „Да, тя е писателка“. Вероятно никога не съм мислила за това преди, но осъзнавам, че винаги съм изпитвала нужда да доказвам себе си“.

Смята ли, че е била подценявана? „Не съм единствената, която казва това“, усмихва се тя. А ако аз го кажа? „Вероятно няма да съм единствената, която ще се съгласи с вас“.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 10 август 2024 г.

¹ През тази година лейбъристкото правителство организира национална изложба, съсредоточена върху постиженията на нацията в дизайна, технологиите, индустрията, науката и изкуствата, която трябва да насърчи усещането за следвоенен подем и възстановяване. – Б. пр.

Елизабет Страут: *Всички обикновени хора са необикновени*

Носителката на наградата „Пулицър“ говори за новия си роман, в който събира персонажите Олив Китридж и Луси Бартън

Хефзиба Андерсън

68-годишната Елизабет Страут, носителка на наградата „Пулицър“, печели признанието на читатели и критици с поредица от романи, чието действие е ситуирано в щата Мейн, място, където е отраснала и в момента живее през по-голямата част от годината. Последният ѝ роман *Tell Me Everything*, събира две героини, които често присъстват в последните ѝ книги – скромната и свита Луси Бартън и гразнещата Олив Китридж – с бившия адвокат Боб Бърджес, появил се за първи път в нейна книга *„Момчетата Бърджес“* (2013). Когато зимата в Ню Ингленд най-сетне отстъпва на пролетта, вълнуващето и сухият хумор хвърлят златисти нежни отблясъци върху самотата и връзките и открояват спасителната сила на разказването на истории.

Какво ви накара да съберете тримата персонажи в една книга?

Никога не съм искала да продължавам да пиша за едни и същи персонажи, но постепенно разбрах, че те неизменно присъстват около мен. Исках да събера Олив и Луси, защото тази комбинация носеше енергия и бе задвижваща сила за повествованието. Книгата имаше работно заглавие „Телефонът на Боб“, тъй като Боб Бърджес винаги е привличал лобопитството ми като персонаж. Толкова свестен мъж, който не знае това за себе си; исках да се завърне към своята работа и да направи нещо голямо и смислено.

Не смятахте ли, че поемате риск?

Допусках, че е рисковано – дали читателят ще чуе гласовете на тези хора и ще следва различните им истории?

Докато пишете, усещате ли присъствието на читателя?

Винаги. Чувствам се така, сякаш правим нещата заедно. Преди години си представях читател, който седеше

от другата страна на бюрото. Той беше търпелив, но не твърде, заинтригуван, но не прекалено. Трябваше да го преведа през историята и да му дам нещо, което си заслужава.

Имахте ли представа как ще се развият отношенията между Луси и Боб, когато започнахте да пишете книгата?

Не знаех какво ще се случи между тях и здравата я загазих. Как ще живеят заедно? Как ще живеят един без друг? Нищо не планирах първоначално. Бих искала да съм по-организирана, но просто се разсейвам.

Оплакването, че Америка в момента преминава през сериозна криза, е повтарящ се мотив в книгата. Имате ли надежда за бъдещето?

Някои дни съм изпълнена с надежда, но тогава се тревожа, че съм оптимист – произхождам от Нова Англия, а там хората обикновено не очакват добри неща. Оптимизмът ми ме прави по-нервна, отколкото състоянието ми напълно безнадеждност. Наистина не зная какво ще се случи в тази страна.

Невъзможността да опознаем докрай другите – дори самите себе си – е трайно присъстваща тема в книгите ви. Както казва Луси, не знаем за какво мисли човека до нас, когато се събуди посред нощ.

Обикновено гледам да се избавя от сънищата, за да мога да заспя отново. Сънувам много. Майка ми напусна този свят преди година и половина и последната нощ преди да почине, сънувах, че е в затвора. Помислих в съня си – това очевидно е грешка. Колкото повече разговарях с адвокатите, толкова по-добре осъзнавах, че не ми казват истината. Точно когато се събуждах, разбрах, че е убил някого. Е какво беше всичко това?

Разкажете ни нещо за обсебеността на двете ви главни героини от „неразказаните истории“.

Винаги ме е запленявала представата за непознатата история на всеки човек, например на хората, които вървят по улицата. Толкова е интересно да мислиш за различните неща, които могат да се случат в рамките на един живот; никога въщност не познава това битие, тъй като хората разкриват само парчета от живота си на другите. А аз

искам да го опозная, винаги съм искала – затова си го измислям.

Това ли ви направи писател?

Знаех, че ще стана писател от ранна възраст. Майка ми преподаваше английски и допусках, че също е искала да пише. Със сигурност ме окуражаваше в тази посока. Притежаваше таланта на сладкодумен разказвач и ми разказваше истории за хората около мен по начин, който им създаваше магически ореол.

Били сте на 42 години, когато са публикували дебютния ви роман *Amy and Isabelle*. Какво ви накара да продължите?

Разбрах, че всеки разказ – пишех главно разкази – е малко по-добър от предишния. Бях стигнала до пълно изтощение, преди да открия гласа си в тази книга. До този момент се опитвах да пиша като всеки писател, когото публикувах в *New Yorker* всяка седмица. Беше минималистично време, но накрая осъзнах, че се развивам нашироко, когато говоря, и вероятно трябва да напиша роман.

Върху какво работите в момента?

Обикновено не споделям плановете си, но ще кажа, че работя върху съвсем различен персонаж. Човек, който не е от Мейн, но просто обожавам. Той е учител, който е съвсем обикновен човек и същевременно не е, защото всички обикновени хора са необикновени. В него се крият толкова много богатства.

Има ли шанс отново да се върнете към Луси, Боб и Олив?

Не зная; каквото и да се случи, Олив Китридж никога няма да умре.

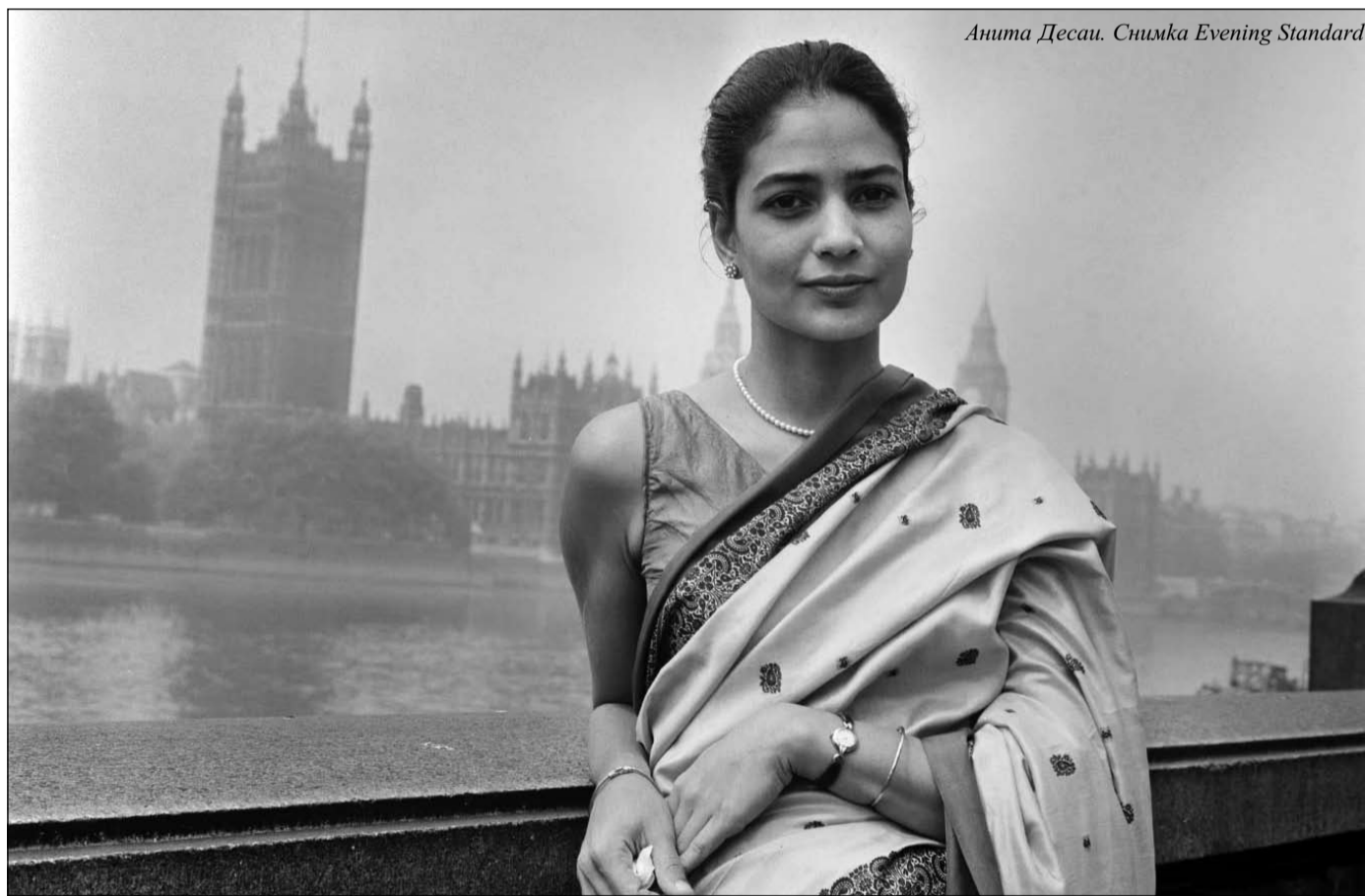
Има ли книга, към която редовно се връщате?

„Събрани разкази“ на Уилям Тревър. Имам екземпляр и на долния, и на горния етаж на къщата си. Разказите му са толкова деликатни, красиви и завладяващи. Често избирам един от тях като четиво преди заспиване.

Преведе от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 7 септември 2024 г.

Анита Десаи: *След като напуснах Индия, трябваше да се уча как да изразявам мнението си*

Анита Десаи. Снимка Evening Standard

Три романа на 87-годишната писателка попадат през годините в късия списък на наградата „Букър“. Десаи споделя, че навсякъде се чувства чужденка, след като напуска Индия, за да преподава и пише на различни места по света

Ема Брокс

Силата на романите на Анита Десаи се дължи отчасти на способността ѝ да се самоограничава – инстинкт, който се проявява още по-силно с напредването на възрастта. Последната ѝ книга, *Rosarita*, е с най-малък обем от всичко, написано от нея досега – „Сведох текста до новела“, казва доволно писателката и започва да разказва историята на Бонита, млада индийка, която пътува до Мексико, за да продължи образованието си. Там нейната героиня попада на непознати до този момент свидетелства, че починалата ѝ майка е посетила тази страна преди десетилетия.

Това е история за скръб и копнеж, поставяща въпроса за невъзможността да опознаем другите, дори – и особено – своите най-близки роднини. Докато четем, никога не сме сигурни кое от случващото се е реално и кое е проекция на скръбящата дъщеря. Десаи казва, че някои читатели „остават объркани и желаят повече от книгата. Питам ме: „Какво се случва накрая?“. Отговарям им: „Не пиша викториански романи, чието повествование започва с детството на главните персонажи и проследява живота им до неговия край. Това е малко парче от живота им, само един фрагмент“.

Разговаряме в дома ѝ, намиращ се на тиха улица, в малко градче, разположено на 90 километра от Манхатън. До нас има малка църква, а пред погледа ни се открива широк горист хълм. Десаи описва с прецизна детайлност природата и света, заобикалящ персонажите ѝ. Можем да усетим спарения въздух и да чуем воя на малките коли в тежкия трафик на Стария Делхи, когато потънем в четенето на романа ѝ *Clear Light of Day* – една от трите книги, включени в късия списък на „Букър“. В *Rosarita* Мексико се събужда пред очите ни – автобусът пълни нагоре по пращия път, а до него лети чапла, „понесла дългите си като на насекомо крака“; до ограда се събират диви магарета „и свеждат глави от униние или се унасят в сън“. Десаи обича Мексико, защото ѝ напомня за Индия: праха, миризмите, бугенвилите, семейния и религиозния живот. Започва да пътува до този край на света, когато се мести да живее в САЩ преди повече от 30 години, опитвайки се да намери спасение от мразовитата зима в Бостън. Вероятно щяла да остане там, ако три от децата ѝ не живеели в САЩ. Дъщеря ѝ, Киран Десаи, която се установява в Ню Йорк, също е писателка и печели „Букър“ през 2006 г. с романа си „По пътя на светлината“. Любопитно и вдъхновяващо е колко късно в живота си Десаи предприема своите най-важни пътешествия. Тя се жени на 20 години, ражда четири деца, публикува първия си роман съвсем млада, през 1963 г., но напуска родната си страна, за да преподава и пише в чужбина, в средата на 40-те си години.

Десаи заминува за Англия, защото получава покана за работа от колежа „Гъртън“ към Университета в Кеймбридж. За нея било ново преживяване да общува с другите „не като нечия съпруга или нечия майка. А като писател.“

Елиф Шафак: Ако си писател в Турция, можеш да бъдеш охулен, атакуван, изправен пред съд, хвърлен в затвора

Писателката споделя „сюрреалистичните“ си преживявания, свързани със съдебни обвинения заради книгите ѝ, говори за доброволното си изгнание и за литературата като противоотрова за поляризацията в нашия свят

Клер Армитстед

В последния роман на Елиф Шафак една гъждовна капка се издига и пада на земята в течение на хилядолетия. В Ниневия през VII в. пр. Хр. се приземява на скала на Ашурбанипал, владетеля, чието страстно желание да построи велика библиотека спасява месопотамския епос за Гилгамеш, след като е нарочен, че съдържа богохулства; през XIX в. в Константинопол тя пада върху Артур, който току-що е пристигнал на официална мисия, за да открие липсваща част от епос, описващ Всемирния потоп. След това, през XXI в., отново се появява като последната капка вода в бутилка, носена от язидите, които бягат от масовите кланета в родната им земя към пресъхналите планини на Ирак.

Деветият роман на турската писателка е написан на английски и е нейната тринадесета книга. *There Are Rivers in the Sky* разказва историята на „три персонажа, две реки и една поема“, казва авторката. Реките са Темза и Тигър, а поемата е „Епос за Гилгамеш“. Капката гъжд е обединяващият мотив, обяснява Шафак, защото „когато говорим за климатични промени, мислим за кризата с питейна вода, която засяга много хора, но в някои части на света е особено тежка. Седем от най-засегнатите страни са в Средния изток и Северна Африка, като най-много страдат жените и бедните“.

„Дълго време правих проучвания за книгата“, казва писателката. „В университета изучавах политически науки, женски и културни изследвания. Това интердисциплинарно знание е нещо, което наистина високо ценя. Харесвам романите, които представят различни идеи и възгледи, множество нюанси и смислови нива. Книгите ми са плод на дълбочени изследвания, но въображението и интуицията също играят важна роля в тях“.

Шафак вярва, че художествената проза е едно от последните демократични пространства в нашия свят, но не пренебрегва и други форми на дискурс – в една от скорошните си книги „Как да останем разумни в ерата на разделението“ представя размишленията си за влиянието на социалните мрежи. Писателката изнася Ted Talks лекции, сътрудничи на няколко вестника и е активна в платформата X (бившия „Твитър“), където има 1.6 милиона последователи.

Но романите са в центъра на вниманието ѝ. „Смятам, че прозата е противоотрова за крайната поляризация и разделението в нашия свят. Тя е мястото, където все още водим нюансирани разговори, повдигаме трудни въпроси и разсъждаваме спокойно. Също така мислим бавно, а обикновено бързаем с нашите преценки.

Опитваме се да поставим на мястото на другия, проявяваме емпатия, ставаме друг човек за няколко часа в продължение на няколко дни. Смятам, че това е благотворно, смиряващо преживяване за нашата душа“.

Нейните романи създават омагьосващо пространство, където любовта среща религията („Трите дъщери на Ева“),

политическите травми на Кипър се наблюдават от смокиново дърво („Островът на изгубените дървета“) и цялото повествование се води от убита проститутка, изхвърлена в боклукчийска кофа („10 минути и 38 секунди в този странен свят“)

„Интересувам се от смесването на културите на Изтока и Запада, на фолклора и европейския канон. Искан чрез прозата си да строя мостове, а сърцето ми винаги ме тегли към перифериите – към хора, чиито истории не чуваме, към истини, които са били заличени“, казва Шафак. Това е моят път – заради начина, по който се разви животът ми.

Шафак прекарва голяма част от детството си със своята баба, след като родителите ѝ се разделят и баща ѝ изчезва от нейния живот. Майка ѝ решава да добърши образованието си, прекъснато заради брака – нещо необичайно за турска жена от нейното поколение. Баба ѝ, казва Шафак, се изяснява като „лечителка“ и е сладкодумен разказвач. „Затова съм добре запозната с устната разказваческа традиция на Анадола“. След като се дипломира, майка ѝ започва работа в Министерството на външните работи и първото ѝ назначение е в Испания. „За мен това бе културен шок – на 10 години се озовах в елитно училище в Магрид, в което учеха деца от различни държави“, си спомня писателката. „Трябваше да науча испански и английски много бързо, но това въщност ми харесваше. Можех да прочета „Дон Кихот“ в оригинал и да откроя богатата английска литература. Трудната част беше общуването с другите деца. Бях интроверт и съучениците ми ме тормозеха много в училище“.

Въпреки че испанският е неин втори език, английският се превръща в пространство, където писателката се чувства в безопасност. На този език Шафак пише стихове и прави записки в дневника си. Много години по-късно, след като публикува ранните си романи на турски, писателката решава да продължи да пише само на английски. „Доиде момент в живота ми, в който усетих, че се задушавам“, казва писателката. „Тази стъпка обаче ме плашеше, защото бях никоя и трябваше да започна от нулата. В същото време ми даде свобода – да си писател в Турция наистина е трудно, а да бъдеш жена писател, е още по-трудно; може да бъдеш прокуден, изправен на съд, пратен в затвора. Писането на друг език ми даде дистанцията, от която се нуждаех, за да разбера по-добре мястото, откъдето идвам“.

Във втория роман, който публикува на английски, „Копелето на Истанбул“, отзвучава ужасът от арменския геноцид. Книгата е включена в дългия списък на Женската награда за литература в Обединеното кралство, но добива съвсем различна слава в Турция. В родната ѝ страна писателката е обвинена в „обидя към нацията“. По-късно обвинението е снето от прокурора, но започват разследвания заради непристоен език в книгата „10 минути и 38 секунди в този странен свят“ и в по-ранния ѝ роман „Речник на погледите“. Нито едно от тези дела не е приключило. В резултат на всичко това тя става доброволен изгнаник.

„Повратна точка за мен бе процесът след публикуването на „Копелето на Истанбул“. Тогава бях бременна. Снеха обвинението към мен в деня след като родих, но това бе случайно съвпадение. Цялата година беше напрегната. По улиците хората паляха европейски знамена и заплюваха мои снимки. Ситуацията беше сюрреалистична, защото

Елиф Шафак. Снимка Safin Hamid

думи на литературни персонажи се използват като доказателство в съда, в резултат на което турският ми адвокат трябваше да защитава фикционалните ми герои арменци“. Не иска да рисува изцяло мрачна картина, защото е получила „толкова много любов от читатели в Турция“. Шафак добавя: „Всичко това остави дълбоки белези. Трудно е да бъдеш писател в Турция, особено ако разглеждаш потънали в забрава теми, свързани с миналото“.

Новият ѝ роман *There Are Rivers in the Sky* воюва едновременно на два фронта, което няма да спечели приятели на Шафак сред управляващите в Близкия изток. Първият е политиката за строителство на язовири в Турция, която довежда до заливането на древния град Хасанкейф на река Тигър – югоизточен район на страната, населен предимно с кюрди. Повече от 80 000 души са изселени от района – процес, определен от местни активисти като „апокалипсис“. „Този район е особено важен не само заради своята история, но и от екологична гледна точка. Язовир, чийто живот е 50 години, ще унищожи хиляди артефакти и трупани с векове културно наследство“, казва тя. Строежът на язовири оказва влияние върху пълноводие на реката и в съседни страни. Затова се нуждаем от решения, взети на международно ниво“.

Втората несправедливост, която разглежда романът, е преследването на хората от язидското малцинство – религиозна общност, която в продължение на столетия е подлагана на репресии и кланета в Средния изток. Бягайки от наводнението в тяхната долина, персонажи от нейната книга попадат в ада на атака от страна на бойци от „Ислямска държава“ срещу язидите в Ирак от 2014 г. Тогава са убити 5000 човека, а хиляди жени и деца са отвлечени в плен и превърнати в сексуални робини. „Язидите са едно от най-уязвимите, клеветени и малтретирани малцинства в този район“, казва писателката. „Искам да говоря за тях, защото все още около 3000 жени и момичета от тяхната общност са в неизвестност. Много от тях са държани в плен в домове на обикновени хора в Турция, Сирия, Ирак и Саудитска Арабия“.

Преди няколко години момиче от това малцинство беше открито в къща в Анкара, в близост до мястото, където Шафак е живяла като дете. „Не спирах да мисля – на няколко улици от дома на баба ми, в друга обикновена къща, това момиче е живяло в плен и е преживяло ужасяващи жестокости. Как е възможно хората наоколо да не разберат нищо за това?“

В основата на всички сюжетни линии стоят горещите проблеми за колониалната история и собствеността върху културните ценности. Докато пишела книгата, дебатът се изострил – след скандалите, свързани с кражбите, установени в Британския музей в Лондон, и с произхода на предмети, притежавани от музея „Метрополитън“ в Ню Йорк.

„На кого принадлежи културното наследство на нашия регион?“, пита писателката. „Това е много важен въпрос за хора като нас, които не сме родени в западния свят. Разбира се, то принадлежи на цялото човечество. Но в същото време и на общностите от региона, за които никога не говорим. Тази проблематика може да се разглежда на различни нива. Това е причината, поради която исках да напиша тази книга“.

Преведе от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 3 август 2024 г.

Иракските язиди палат свеци близо до кюрдския град Дахук. Фотограф: Сафин Хамид

Спомени за любимия ми дядо...

Георгос Дугос

Обработването на земята като зикр

На младини дядо беше земеделец. Имаше няколко декара земя на полето. Когато старостта почука на вратата на живота, вече не му беше лесно да продължи да се грижи за земята, макар че за него, както ми беше доверил веднъж, целият земеделски процес не беше просто въпрос на оцеляване, а безкраен зикр¹. Тогава все още не знаех дори какво означава думата „зикр“. По-късно научих, че обработването на земята, земеделството, което на арабски се нарича „зираат“, е учение за вяра преди всичко за мъдростта с Учител, самият Яраби². Един път, когато имах невероятната благословия да ми предложи частици от мъдростта си, ми разказа, че едно от прекрасните Имена на Бога³ е „Рахман“, което разкрива грижата на Неговата милост за всичко във Вселената. Божията милост е разпространена във всеки атом на прекрасния Свят. Той дори добави, че когато обработваме земята съзнателно, извършваме зикр, съсредоточени върху името Рахман. Също така ми каза, че когато изучаваме чудесата, които се разкриват във всеки един момент в природата и особено в света на растенията, който е най-достъпен за наблюдение, това представлява акт на поклонение, упражняване в изучаването на истински неръкобторната и неопетнена от изхбяване книга за Истината и Живота, която съществува. Затова той често казваше на учениците си, както и на тези, които го посещаваха, че наш дял като човешки същества е да уважаваме природата, да я обичаме, да се грижим за нея и да се научим да разпознаваме Свещеното във всяко растение, във всяко животно, дори в най-дребното насекомо, в ручейките и буените реки, в гъстите гори, както и в полята, които дават плодородие, необходими за нашето оцеляване. Чувал съм го да съветва мъжете и жените да започнат да отглеждат градина с няколко зеленчука и много цветя, изтъквайки, че трябва да го правят като акт

¹ Зикр: Спомен за Бога (Аллах). Благочестива практика в исляма и особено в суфизма, която се концентрира върху повтарянето на Името или Имената на Бога, или като едносрична молитва, или като суфийска традиция.

² Ya Rabb: О, Господи, на арабски език, откъдето идва изразът „яраби“, който се използва и от малоазийските християнски гърци (напр. Слава на Яраби).

³ В исляма се споменават 99 имена за Бога, най-прекрасните имена на Аллах. На арабски те се наричат Асма Аллах ал-Хусна. Числото 99 е символично и показва неограничеността на Бога и Неговите Качества.

Снимка unsplash.com

на поклонение и възпоманение на Аллах. Моментът, в който копаят земята или се грижат за растенията, е време за молитва и възпоманение на Бога. Дори на онези мъже и жени, които му казваха, че това е невъзможно, тъй като живеят в града, в жилищни сгради, той настояваше, че е необходимо да се свържат със земята и нейното обработване, дори и само като засаждат цветя или ароматни растения в няколко саксии.

Заветът на моя дядо

Дядо ми беше Сали Агас, както всички го познаваха. Той никога не е бил ага в смисъла, който тази титла носи по времето на Османската империя. По-скоро от уважение хората, които го обичаха, го наричаха така. Всъщност беше среден на ръст и винаги съм си го спомнял като човек със слаба фигура. Обикновено носеше торбести панталони, които приличаха на шалвари, защото му бяха по-удобни от тесните обикновени панталони, а главата му обикновено беше покрита с такя⁴.

⁴ Такя, произхожда от арабското *taqiyah*. Малка шапка за глава, която обикновено мюсюлманите носят.

Петрос Тацопулос

Празни батерии

С издателя си имам особена връзка. Когато бях все още младеж сред хилядите, които пишат, той повярва в моите способности, и най-важното, наложи тази си вяра на пазара. Познанството ни наброява днес дванадесет последователни години и през това време сме споделили освен моите книги, безброй безсънни нощи, пиянствувания и други неизказани злоупотреби. Не бях привикнал да играя на криеница. За пръв път отложи толкова продължително срещата ни, криеше се в офиса си, не отговаряше лично на обажданията ми. И цялото му поведение беше безумно, неповторимо, не можеше да предвещава нищо хубаво.

– Няма да я издадем.
Значи, не че не го очаквах. Едно е да го очакваш, но друго е да го чуеш.

– Шегуваш се – казах.

– Няма начин да я издадем – повтори намръщен. – Това е крайното ми решение.

– Може би иска определени поправки...

– Не може да се спаси с поправки. Техниката ти е добре познатата техника: разработена, изискана. Но нямаш нищо една нова идея, една прясна находка; предвдкваш едно и също нещо. Читателите ще си помислят, че сме издали предишната ти книга с друго заглавие. Разбира се, ако изобщо има читатели – нещо, което много ме притеснява.

– Не мислиш ли, че прекаляваш? Да речем, че не е толкова добра. И какво от това? Първата посредствена ли ще бъде или последната? Цял живот при теб издавам книгите си. Не можеш да ме изхвърлиш на улицата.

– Точно сега нямам финансовата възможност да издам посредствена книга. И твоята не е просто посредствена – лоша е, изключително зле е. Казвам ти го като на приятел; като твой читател. Батериите ти изчерпаха ли се? – какво да кажа? Почини си известно време. Намери нещо друго, с което да се занимаваш временно.

– Станах.

– Мога ли да си взема ръкописа?

– Разбира се, че можеш.

Излязох на чист въздух.

Къщата на дядо беше малко тъмна, тъй като имаше малки прозорци...

Вечер, в зависимост от случая, той запалваше две или три свеци, за да се освети пространството. През студентите зимни нощи в центъра на дневната се запалваше чугунена печка на дърва, която отопляваше цялата къща. На печката почти винаги стоеше ориенталски чайник, така че във всеки един момент чаят беше готов за пиене. От едната страна на стената на спалнята имаше три големи рафта, пълни с книги. Повечето от тях бяха изписани с арабски букви. След като попитах дядо, той ми каза, че някои са на арабски, а други на османски. Когато бях в последната си гимназиална година и го посетих по време на ваканцията, един следобед ме заведе в библиотеката си. С голяма гордост ми показа един Коран, чиято старинност беше безспорна. Смяташе го за скъпоценен, тъй като му беше подарък от Хафуз Али Решат, неговия Учител. До Корана имаше друг екземпляр на свещената Книга, който бях забелязал, че обикновено четеше.

Превод от гръцки: ЕЛЕНИ МАНОВА

Манолис Анагностакис

Ще дойде денят

*Ще дойде денят, в който няма да имаме какво да си кажем
Ще седим един срещу друг и ще се гледаме в очите
Мълчанието ми ще говори: Колко си красива, но
не ще намеря друг начин да ти го кажа
Ще заминем някъде, ей така, от скука или за да
кажем и ние, че някъде сме ходили.*

*Хората цял живот се лутат да намерят някаква любов,
но не намират нищо.*

*Често си мисля, че животът ни е толкова мимолетен,
че не си заслужава дори да го започваме.*

*От Атина ще отида в Монтевидео, а може би и в Шанхай,
не можеш да оспориш, че и това е нещо.*

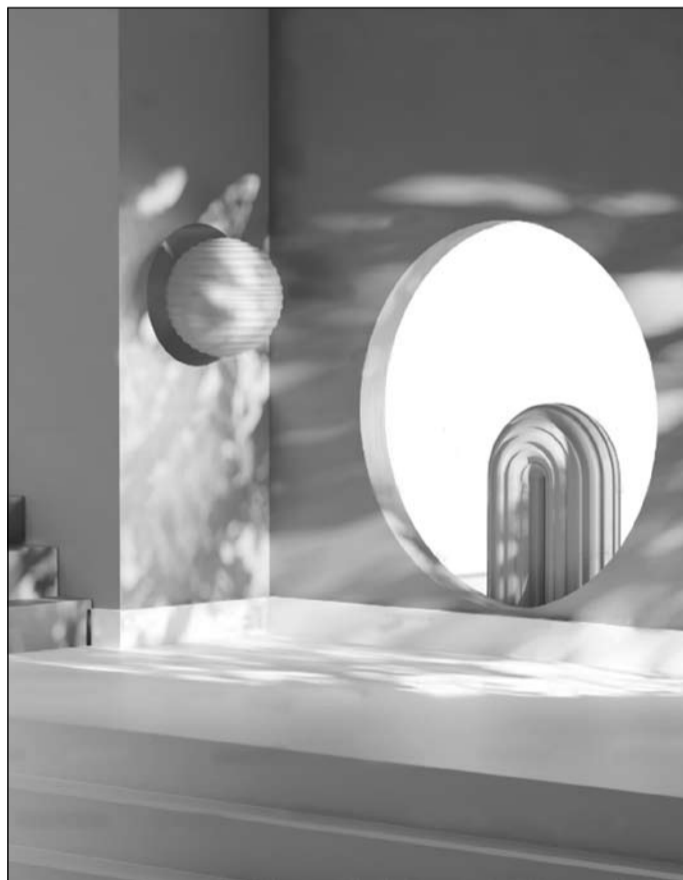
*Изпушихме – спомни си – безчет цигари,
говорейки си една вечер*

*– Забравям за какво – жалко, защото беше толкова,
толкова интересно.*

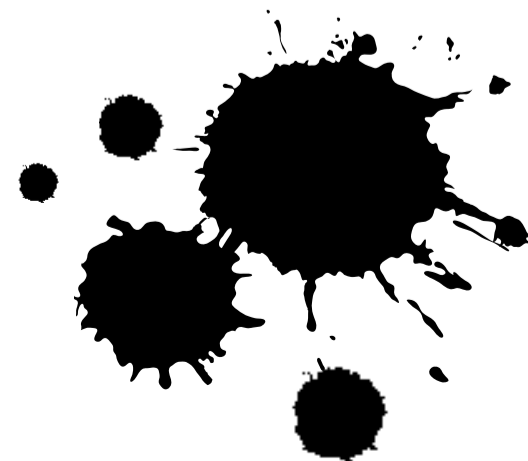
*Ако настъпи денят, в който съм далеч от теб и
там ще дойдеш и ще ме потърсиш*

Не може, Господи, човек да издъхне сам.

Превод от гръцки: ЕЛЕНИ МАНОВА

Снимка unsplash.com

Историкът Ричард Дж. Еванс: Планирам следващата ми книга да бъде посветена на пандемията. Достатъчно писах за нацизма

Авторът говори за последната си книга, посветена на Третия райх, за продължаващата необходимост да разобличаваме отричането на Холокоста и за участието си в книгата на Мартин Еймис „Зона на интерес“

Тим Агамс

Ричард Дж. Еванс е професор по история в Кеймбриджкия университет от 2008 г. до пенсионирането си през 2014 г. През 2000 г. е поканен да свидетелства като експерт по делото, заведено от отрицателя на Холокоста Дейвид Ървинг срещу издателство „Пензуин“. Тритомната история на Третия райх, завършена през 2008 г., е неговият най-значим труд. Нова неговa книга *Hitler's People* изследва отново този период през житейските истории на нацисти на високи постове и поддръжници на режима.

Защо пожелахте отново да пишете за за Третия райх, след като завършихте трилогията си?

Имаше няколко причини за това. Биографичният подход към германската история беше определян като остарял – историците бяха скептични заради нацисткия култ към личността. Мисля, че някъде на границата на двете столетия този подход беше ребалитиран; път към тази промяна проправи превъзходната биография на Хитлер, написана от Иън Кършоу. Също така тази промяна в нагласите съвпадна с възхода на силни мъже и кандидати-диктатори в Европа, а в по-скоро време – и в САЩ. Изследването на причините, поради които хората на всички нива отново започнаха да се отдалечават от демократичните норми, стана неотложно и твърде важно.

Познавате толкова добре този период от историята, но проучванията ви очевидно са били път към нови открития...

Когато бях въвличен като експерт свидетел в делото за клевата, заведено от Ървинг, адвокатите поискана от мен задълбочена, детайлна и съвременна история на нацизма. Тогава осъзнах, че добрите научни изследвания на това време всъщност са остарели. Затова реших да напиша нова историческа книга. Последният текст от трилогията беше публикуван през 2008 г. Бяха изминали 15 години; това ми даде възможност да разгледам фактите от нова перспектива, но и да използвам нови източници и документи, които бяха станали достъпни за този период – например 32-та тома на дневниците на Гьобелс.

В годините между тези две книги отделихте много време за работа върху темата за конспиративните теории. Защо се насочихте към нея?

Някои историци посвещават цялата си кариера на темата за нацизма. Мисля, че намерих начин да се предпазя от депресията, до която неизбежно води изучаването на човешкото поведение през този период. Написах две книги на друга тематика, една от които изследва въпроса за хипотези, които нямат фактологична основа.

Смятахте ли, че съдебното решение по делото на Ървинг може да сложи край на опитите за отричане на Холокоста?

Смятах, че сме дискредитирали Ървинг и сме доказали по безспорен начин историческата фактология. Но скоро след това се появи интернет, нароиха се множество сайтове, които отричат Холокоста, а ситото на редакторите изчезна. Отричането на историческата истина се разпростря в мрежата.

Преди оценявахме конспиративните теории като ексцентрични или забавни – днес вече по-малко...

Точно така. Говорителят на Доналд Тръмп определяше фалшива информация, която лесно може да бъде опровергана, като „алтернативни факти“. За журналисти, историци и учени изопачаването на истината е недопустимо. Ние сме ангажирани с нейното търсене. Не можем да правим компромиси с това.

Смятате ли, че познавате добре Хитлер и неговия кръг?

Разбирах, че въпреки всички изследвания, които бях направил, не познавам добре тези хора; това бе причината, поради която реших да напиша тази книга. Открих неща, на които до този момент не бях придавал особено значение. Имаше няколко случая, в които известни нацисти са ставали свидетели като деца как бащите им губят позициите си в обществото или напускат опозорени страната.

Гледали ли сте филма на Джонатан Глейзър „Зона на интерес“?

Гледах филма и помогнах на Мартин Еймис, докато работеше върху романа, по който е направена лентата. Той ме помоли да го прегледам – открих около 50 грешки в текста. Той е забележителен писател, но мисля, че цялата тази идея донякъде е спорна в морален план.

Защото се отдалечава от историческите факти?

Да, филмът всъщност се отдалечава от книгата в няколко значими посоки. Виждам проблем в начина, по който лентата представя щастливия буржоазен семеен живот на главното си действащо лице – коменданта на лагера. От автобиографията на Рудолф Хьос, който е прототип на главния персонаж, разбираме, че това е далеч не е било така. Въпреки това филмът е силен, въздействащ и провокиращ.

Могат да се направят редица паралели между политическите катаклизми от 2016 г. и тези от 30-те години на ХХ век. След като станахме свидетели на изявието на Тръмп на политическата сцена, сравненията са още по-уместни днес...

Да, и съм твърде обезпокоен. Марк Твен е казал, че историята не се повтаря, но често се римува. Тръмп не е Хитлер. Нацизмът е милитаристичен, настървен да превзема други държави. Тръмп е изолационист. Въпреки това той и неговите поддръжници, с техния фанатизъм и отричане на истината, са реална заплаха за демокрацията.

Върху какво ще работите оттук нататък?

Планирам да напиша книга за пандемията. Уморих се от темата за нацизма.

Значи финалните ви думи по тази тема са в последната ви книга?

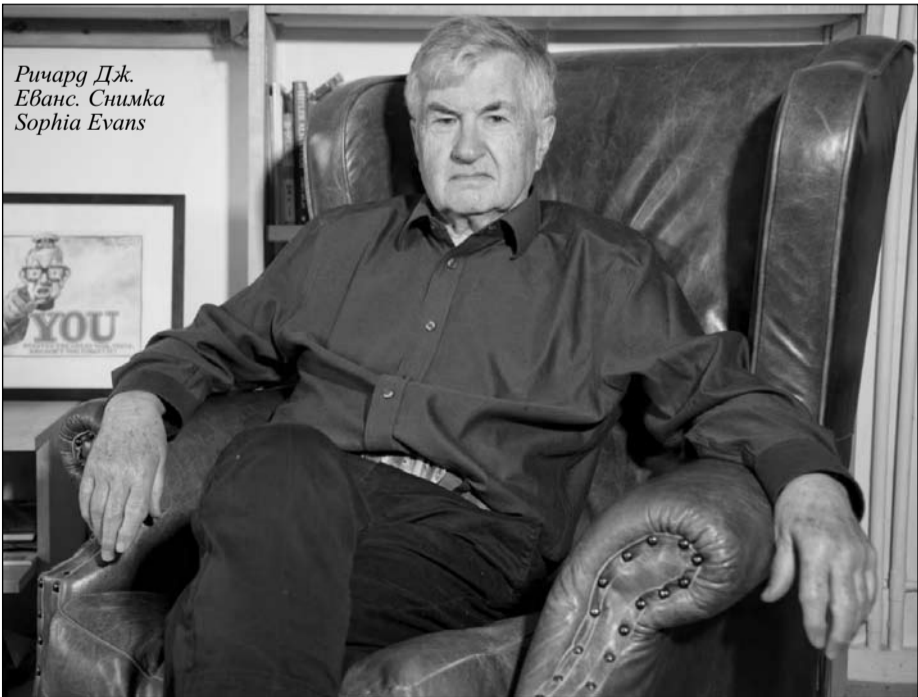
Надявам се да е така. Израснал съм в Източен Лондон. Спомяням си как в началото на 50-те разглеждах пораженията от бомбардировките в този район. Интересът ми към историята беше породен от въпроса: кой, по дяволите, е направил това? И ето ме сега, след 70 години, все още се опитвам да намеря отговора.

Превод от английски:
РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 3 август 2024 г.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 29 юни 2024 г.

Ричард Дж. Еванс. Снимка Sophia Evans

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: Амелия Личева (гл. ред.)
Пламен Дойнов, Ани Бурова, Камелия Спасова,
Мария Калинова, Емануил А. Вугински
Редакционен съвет: Бойко Пенчев, Галин Туханов, Георги Господинов,
Дария Карапеткова, Йордан Ефтимов, Мирела Иванова, Михаил Неделчев
Печат: „Нюзпринт“
ISSN 1310 – 9561

Адрес: СОФИЯ 1000 ул. „Георги С. Раковски“ 108
Банкова сметка: BG56BPB179401049389602, BIC – BVPB103F
„Юробанк България“ АД
Издава Фондация „Литературен вестник“
<https://litvestnik.com/>;
<http://litvestnik.wordpress.com>
ВОДЕЩ БРОЙ: Амелия Личева